

Alap néprajza

Alapi táncok

Alapi Táncok

Néptánc-kutatásunk Dunántúlon annak déli, részben északnyugati területén mutathat fel eddig komolyabb eredményeket, így meg kell említenünk azt az összegyűjtött igen gazdag archaikus vonásokat mutató tánc-folklórányagot, amelyet elsősorban *Somogy, Tolna, és Baranya* megyék hagyományőrző falvaiból ismerünk. *Győr-Sopron* megye népe (Rábaköz) is értékes anyagot szolgáltatott a tánc kutatás részére: többek között náluk élt legtovább a történeti katonatáncunknak, a körverbunknak, a paraszti gyakorlatban fennmaradt változata (karéj, verbunk). Egyéb területeken szórványos gyűjtőmunka folyt: ezek eredményei közül említésre méltók *Vasban* és *Zalában* előkerülő *Lakodalmi táncok, dramatikus játékok* (mozsártánc, Bene Vendel tánca stb.).

Észak-Dunántúl többi részén néptánc-ismeretünk kevésbé, vagy egyáltalán nem mondható kielégítőnek. Erről a vidékről rendelkezünk legkevesebb gyűjtött anyaggal, táncfilmmel és leírással. Természetesen a kutatás jelenlegi állása összefügg a táncok életének az intenzitásával. Amíg az előbb említett megyék néhány néprajzi foltján a közelmúltban viszonylag még elevenen élő tánc kultúrát figyelhettünk meg, addig a Dunántúl északi részein töredékeiben, esetleg emlékanyagában tanulmányozható csak a néptánc.

Fejér megye átmeneti területet jelent a táncfolklór gazdagsága és annak kutatásának a lehetősége szempontjából. Déli része közvetlenül kapcsolódik a hagyományőrző Tolna megyei mezőföldi és Duna menti falvakhoz, ahol már számos községben alapos néptáncgyűjtő munka indult meg. (Madocsa, Ozora, Bogyiszló, Bata, Decs, Sárpilis stb.). Az eddigi kutatások alapján megállapíthatjuk, hogy éppen a megye déli mezőföldi részén ismerhető meg az itt élő parasztság hagyományos tánc kultúrája. Minél északibb területet vizsgálunk, annál nehezebb a kutatómunka de elszórtan azért találunk táncadatokat, sőt még élő néptáncot is. A még megfogható elevenen élő táncok mellett fontos az emlékanyagnak a feltárása - itt szóbeli visszaemlékezésekre gondolunk - mert ezek segítségével és a megismert táncok alapján teljesebb képet alkoshatunk a megye hagyományos tánc kultúrájára vonatkozóan. A táncok formai, tartalmi és zenei vizsgálatai olyan összefüggéseket tárhatnak fel, amelyek

jobban megvilágítják az eddigi eredmények alapján kialakított néptánc típusokat, azok elterjedését és a táncdialektusok pontosabb meghatározásához járulnak hozzá. Amint a következőkben láthatjuk, a Fejér megyei táncanyag is bizonyoságot tesz az eddig megismert dunántúli területeken uralkodó archaikus pásztortáncunknak, a kanásztáncnak jelentős szerepéről és paraszttáncá váló átalakulásáról.

Fejér megye sohasem volt a néprajzi vizsgálódás szempontjából látogatott terület, mert elsősorban néprajzi kuriózumokat nyújtó és népművészeti vonatkozásban színesebb vidékeket kerestek fel a kutatók és ott a néptánc is gazdagabbnak mutatkozott. Ennek ellenére a néprajzi és táncirodalomban eddig már több Fejér megyei vonatkozású adat szerepelt. Az egyik filmen is megörögzített értékes kanásztáncunkat Molnár István Mezőkomáromban gyűjtötte, amelynek leírását úttörő munkájában a MAGYAR TÁNCCHAGYOMÁNYOKBAN tették közzé. A könyvben leírt 8 dunántúli tánc közül 6 származik Mezőkomárom községből, amely még a gyűjtés idejében Veszprém megyéhez tartozott, de tudjuk, hogy földrajzilag és etnikailag erősen a Mezőföldre kapcsolódik. Az itt közölt táncok jól szemléltetik azt, amikor az eszköz (két bot) körül és között járt pásztortáncnak („kanásztánc”) eszköz nélküli férfítánc („kopogó”) és nővel táncolt páros változata van („csárdás”). Lugossy Emma a 39 verbuntánc című munkájában északibb területről, a Velencei-tó melletti Pákozdról mutat be leírásában egy férfítáncot, huszárverbunk elnevezéssel.

Az ilyen típusú magános férfítánc nemcsak Fejér megyei, de ma már dunántúli viszonylatban is ritka. Ugyancsak ő a Magyar Népzene Tára III/B. Lakodalom című összefoglaló kötetében Pákozdról sapkatáncot, kanásztáncot és menyasszonytáncot ír le. Monografikus igénnyel lép fel Keszler Mária, aki egy szegényebb és egy gazdagabb falu táncait és táncéletét vizsgálja. Ez a két község: Jenő és Gyúró. Jakab Ilona Dunaújváros-Óváros (Dunapentele) táncéletét ismerteti és az úgynevezett kanizsatánc és sudridom motívumainak szöveges leírását közli. A megye területén működő táncoktatók sok értékes adatot gyűjtöttek össze és azt általuk legjobban megismert községek Perkáta és Jenő, Illyés Gyula írásában maradandóan megörökített dunántúli cseléd-ségnek, & puszták népének táncaira és táncéletére vonatkozó kiváló leírás

Andrásfalvy Bertalan munkája, amely ugyan nem Fejér megyére vonatkozik, de részben a Mezőföldnek Tolnába átnyúló területén élő volt uradalmi cselédek és pásztorok tánc hagyományait tárgyalja. Ezekről tudjuk, hogy erősen mozgó népréteg voltak Fejér, Tolna és Somogy megyék nagybirtokai között és tánc kultúrájuk sok közös vonást mutatott.

Az eddigi tapasztalataink alapján megállapíthatjuk, hogy Dunántúlon feltárt táncaink esetében a típusalkotás sokkal könnyebb, mint az ország többi részének táncanyagában. Az itt megismert táncok nem annyira egybefonódók, sokkal könnyebben elkülöníthetők, mint például az eddig alaposan megismert Felső-Tiszavidéknek (Szabolcs-Szatmár megye) tánc kincse. A dunántúli területeken is sok esetben megtalálható a kapcsolat az egyes típusok között, de sokkal határozottabban különválaszthatók, mint az ország más vidékén. A három fő tánc típus Dunántúlnak szinte az összes ilyen szempontból feltárt és megismert részén megtalálható: a női körtánc, amely már legtöbb helyen gyermekjátékok formájában él tovább, a kanásztánc és az ehhez kapcsolódó, ebből kialakult paraszti táncok, végül páros táncunk a csárdás.

Ezeknek természetesen vidékenként vagy etnikai csoportonként megvannak a formai és tartalmi sajátosságai, amelyek a kisebb tájegységekre jellemzők, de főbb vonásaikban az egész Dunántúlon megegyeznek. Egyes férfitáncok (verbunkok) már eléggé ritkán, elszórva még itt-ott megtalálhatók, kivételt képeznek a Rábaköz már említett kötött körverbunkjai.

A következőkben egy Fejér megyei község táncanyagát vizsgáljuk, hogy a törvényszerűségeket a felkutatott táncok alapján meg tudjuk állapítani és azokat a dunántúli táncanyagban megfelelően elhelyezhessük. Több helyen végeztünk felderítő jellegű és egy helyen részletesebb, alaposabb gyűjtést. A táncok típusba való sorolásánál a más vidékekről és falvakból előkerült adatokat is felhasználjuk. A probléma tanulmányozására Alap községet választottunk. A környező községek közül ez a falu látszott a legalkalmasabbnak az ilyen célú vizsgálatra. A hagyományos táncok eleven élete már itt sincs meg és az idősebbek is ritkán énekelnek azokkal. Elsősorban családi ünnepeken, így a lakodalmakon - de ott is már ritkán - kerül sor az eltáncolásukra. A hagyományos etnikus táncok gyakorlata a húszas évek elején szűnt meg, és csak azok járják őket, akik abban az időben éltek a legényidejüket. A hagyományos paraszti

I. A KÖZSÉG KIALAKULÁSA ÉS NÉPRAJZI KÉPE

Alap Fejér megye déli részén, a Mezőföld Duna és a Sárvíz közötti területén, a csatorna közelében fekszik a sárbogárdi járásban. Két részre oszlik: Alsóalapra, amely a tulajdonképpeni falu, és tőle északkeletre kb. 3 km-re elterülő Felsőalap pusztára. Környező községek és települések: Cece, Alsószentiván, Sárszentmiklós, Rétszilas, Nagykarcsony és ezekhez tartozó számos puszta. A járási székhelytől, Sárbogárdtól 10 km-re délkeletre fekszik.

A régi Alap történetére vonatkozóan nagyon keveset tudunk. Károly János Fejér vármegye története című munkájában elsősorban az itt élő jelentős szerepet betöltő Salamon család történetével foglalkozik. A tihanyi alapító oklevélben (1055) szerepel „oluphel reá”, mint a Sárvíztől keletre fekvő birtoktest legdélibb határpontja. A XIII. és XIV. századbeli oklevelek tanúsága szerint Alap is a Fejér megyei besenyő telepekhez tartozott, amelyek Nádásdladánytól kezdve a megye déli részéig húzódtak. (A környéken besenyő telepek voltak még többek között Cece, Fánecs, Igar, Egres, Zedreg, Bogárd, Töbörzsök, Sárszentmiklós stb.). Mint személynév (Olup) 1251-ben az okleveles anyagban olvasható. Ennek viselőiből alakult ki valószínűleg az Alapi család, amelyből aztán kisarjadt az alapi Salamon família, akiket 1359-ben említenek először a településsel együtt. 1367-ben egy végrendeletben majd 1464-ben Mátyás király adománylevelében szerepel a község, de ebben az időben családi névként és birtokként gyakori az említése. A török hódoltság korából annyit tudunk, hogy a XVI. században még lakott hely, de 1617-ben már lakatlan. A régi falu valószínűleg nem a mai helyen terült el. 1628-ban a Salamon család tagjai új nádori adományt kapnak a török uralom alatti Alapra, amelyet egy akkori záloglevél rác falunak és Mezőalapnak nevez. A későbbiek során a Salamon család egyes tagjai elzálogosítják itteni birtokrészeit, amelyet 1685-ben is lakatlannak jeleznek.

A XVIII. században a Neoquistika comissió rendelkezései alapján a régi nemesi birtokosok, a Salamonok tulajdonába jut mindkét puszta. (Alsó- és Felsőalap). A múlt század közepén nemesi birtok volt és szétszórtnemesi településből állt.

Fényes Elek múlt századbeli összeírásai közül az 1826-os, még a népes pusztákhoz sorolja a Sármelléki járásban fekvő Alsó- és Felsőalapot. „Alap (Alsó), Czéczehez 1/2 mfd. 707 kath. 2000 ref. 101 evang. 55 'sidó lak. Homokos határja nagy kiterjedésű. A' birka, marha- és lótenyésztés nagy divatjában van. Határján több elszórt urasági épületeket láthatni. F. U. a' báró és nemes Salamonok, Horváth s m. t.” „Alap (Felső) 1/2 órányira az elébbeni pusztától, 22 kath. 65 ref. lak. Legelője és rétjei gyönyörűek. F. U. a' báró és nemes Salamonok.”

A juhászat, mint általában Fejér megyében a két alapi pusztán is jelentős volt. „Legfontosabb és legkiterjedtebb ága mindazáltal a' baromtartásnak a juhtenyésztés, melynek már régóta fő fészke volt Fejér vármegye” - írja Fényes Elek a megyéről. AXVIII. század végétől a magyar juhot fokozatosan kiszorították a nemesített fajták. Egy 1863-as összeírás szerint Alapon 8000 nemesített juh volt, amely számos pásztor foglalkoztatását feltételezi. A sárszentmiklósi anyakönyvi bejegyzések alapján tudjuk, hogy mint Felső- mint Alsóalapon az 1820-as és 1830-as években számos juhász élt. Ezeknek néhány utóda még ma is ott legeltet az alapi pusztákon.

Az úrbéri törvények megszűnése után a nemesek birtokai megvásárolhatók lettek és fokozatosan a volt jobbágyok és a beáramló cselédek kezébe kerültek. A népi visszaemlékezés is megemlíti a nemesek fokozott elszegényedését. XVIII. században kialakult kisebb kúriákból álló szétszórt nemesi településből 1850-től 1880-ig alakult ki a falu, amely 1871-től nagyközség lett. 1905 körül a lakosság kb. negyed része - mivel nem volt lehetőség ingatlan szerzésére - Kislángra költözött. Ezekkel a rokoni kapcsolatokat ma is tartják és családi ünnepekre meghívják egymást.

Alap északnyugat-délkeleti irányú, hosszan elnyúló három utcás soros település, amelyet közök kötnek össze. (Visy, Falussy, Református, Kiss, Lina stb. közök.) A visszaemlékezések szerint a múlt század vége felé még egyes részein ritkásan helyezkedtek el a házak. A falu északi részén a Főutca és a Templom utca (Dózsa Gy. u.) végén, az első világháború után kiosztott vagy megvásárolt házhelyekre, zsellérek építkeztek. Ezt a részt nevezték Betyárfalvának ill. Jánosfalvának („Szegény Jánosok”). A Kossuth utca északi végét, ahol valamikor a kenderáztatók voltak, Retyegőnek nevezik, és kb. 50 év óta

építkeztek ezen a helyen, bár már korábban volt itt néhány ház. A muzsikus cigányok is ott laknak. Az utca másik vége a Temető sor és a Cecei sor.

A község határa 8573 kát. hold, amely eredetileg zömében a nagybirto-
kosoké volt. Ezeknek földjét 1945-ben a falu népe és a volt cselédek között
felosztották. 1960 év eleje óta szövetkezeti község. Lakosságának száma kb.
3037, amelyből Felsőalap és a többi külterületek népessége kb. 314.

Az épületek tömörtfalú, nádtetős házak voltak, amelyek közül néhányat
még megfigyelhetünk a szabadkéményes konyhákkal és a szobákban elhelye-
zett, de a konyhából fűthető kemencékkel. Az első és a hátsó szobákban voltak
a sárból vagy vályogból rakott fehérre meszelt kemencék, mellettük a szintén
hasonló módon készült takaréktűzhelyek. A konyhában mindkét kemence
szája előtt tüzelőpadka volt, végén a katlannal. Néhány ilyen típusú szabadké-
ményes konyhát a szobákban elhelyezett kemencékkel és tűzhelyekkel még
láthatunk. Ahol az első szobában lebontották a kemencét - ha nincs is meg már
a szabadkémény, mert lezárták -, a hátsó szobában még használják, fűtenek,
kenyeret sütnek benne. Ezek a konyhák a régi eszközök, edények, bútorok
gyűjtőhelyei: itt találjuk a csákvári vagy szekszárdi cserépedényeket, a
„kászlit”, a tányértartót, a gyalogszékot, a benedeki teknővájó cigányok által
faragott háromlábú suszterszékot és egyéb konyhafelszereléseket
(„szénvonyó”, vasháromláb, mozsár stb.).

Figyelemre méltók a vesszőből font, sárral tapasztott fehérre meszelt mel-
lékhelyiségek, ólak. A falu déli részén az úgynevezett Aranyhegyen valami-
kor földbevéjt putrilakások voltak.

A falu parasztsága öltözetében már teljesen polgárosult. A férfiak a csiz-
más viselet helyett pantallóban és cipőben járnak. Néhány idősebb asszony
viseletén látható még bizonyos mértékben a hagyományos ízlés. (Egyszerű
sötét hosszú szoknyák, festő ruhák, kendő viselet stb.). A viselet a húszas
évektől kezdve fokozatosan eltűnt, a hosszú „hatszeles” különböző anyagok-
ból készült két vagy három fodros „körülfodros” szoknya helyett „fállászárig
érő” ruha, rakott szoknya kezdett teret hódítani. A magyar nadrág mellett a
férfiak ruhadarabjaként meg kell említenünk a vidékre jellemző spricelt cér-
na anyagból készült nadrágot, a „bigyiszt”, amelyet az első világháború előtt
hordtak és csizmával viseltek. A kender feldolgozása is az első világháború

után szűnt meg fokozatosan habár vannak, akik még a mai napig is fonnak. Egy takács dolgozik még a faluban. A kendermunka eszközei már a padlásra kerültek, esetleg a kecskerokkát használják még gyapjúfonásra.

A lakosság elsősorban földműveléssel foglalkozik. 1945 előtt a zsellérek mellett a birtokos kisparasztok egy része idénymunkásként, részes aratóként az uradalmakba járt dolgozni. A nyomásos gazdálkodást, az „ugarolást” csak az idősebbek ismerik, de ők is már négyes vetésforgóval művelték meg a földjüket. A fagerendelyű ekét 40-50 éve nem használják, azonban néhányat - használaton kívül - még láthatunk. A délre eső községekben a mai napig előfordult a faekével való szántás. Állattenyésztés területén a marhatartás mellett az utóbbi időkből sertéshízlalással foglalkoztak. A juhászat munkamódszere és eszközyanaga sok közös vonást mutat az alföldi pásztorokéval. Két juhász dolgozik most is a faluban.

A falu hatalmas átalakuláson ment át, de a modernebb gazdasági eszközök és eljárások mellett még a régit is megtaláljuk. Számos fűrő-faragó, barkácsoló ember van, akik bizonyos használati eszközöket készítenek (szakajtó zsúpból, söprű cirokból, kukoricalevélből font székülöke, vesszőkosár stb.). Egy faragó pásztor (juhász) ismerünk, ki a domború faragás technikájával különböző díszített használati tárgyakat készített. Faragó eszköze a csont- vagy fanyeles „riskó”, amit borotvából állít elő. Van, aki az újjas ürgefogó csapdát is el tudja készíteni, és azt az utóbbi időkhig használta. Ugyanennek a csapdatípusnak kovácsolt rugós változatát ismerjük a faluból.

Különböző vastöröket, a drótvasat, a csapóvasat használják a pézsmapocok, nyest, görény, róka és egyéb szörmés ragadozók elfogására. Egy ember jár intenzívebben a Malomcsatomára és a Sárvízre halászni. A következő hálótípusokat használja: 2-3 m-es kerítőháló, emelőháló, bokrászoháló, háromkarikás egyszárnyú varsát és a dobó- vagy pendelyháló.

A szokásaik és szellemi hagyományaik közül meg kell említenünk a már kb. 20 éve kiveszett farsangi alakoskodó játékaikat, az un. „bolondozást”, „majmozást”. Legények, vagy gyerekek húshagyókedden különböző maskarába öltözve házról házra jártak „hermonika”, „citora” és köcsögduda zenéje mellett tréfálkoztak, bolondoztak. A játék egyik kedvelt figurája volt a láncos medvének öltöztetett legény táncoltatása. Kb. 40 éve aprószentekkor a legé-

nyek korbácsolni jártak a lányokhoz s ennek hitük szerint bajelhárító jelentősége volt. Eszközüik volt a fűzfából készült, 9 ágból font, suhogóval ellátott vessző, „mustohár mag”. A májfa állítás és annak tréfás formái (tepsi, döglött tyúk a májfan) még ma is elevenen élnek. A lakodalmi szokásaik már teljesen elszürkültek, leegyszerűsödtek.

Igen eleven élete van még főleg az idősebbek ajkán az újabb balladáknak, gyilkossági történeteknek, és ezek még most is élénken foglalkoztatják őket. Közülük megemlíjük Pécsi Pista és Kiss Ilona történetét, amely számos variációban él, továbbá „Hallottatok Alsóalapon (vagy Sáregresen) mi történt”, „Mi történt a pötöllei vidéken”, „Farkas Julcsa” új stílusú balladákat. Néhány klasszikus balladát is tudnak, pl. „Sági bíró lánya”, a „megesett lány történetét”, bár az utóbbit már csak néhányan ismerik.

2. TÁNCOK

Alapon az idősebbek (tehát kb. az 50 éven felüliek táncismeretét két csoportra oszthatjuk. Az első csoportba tartoznak a hagyományos etnikus táncok: a csárdás (lassú és friss), a kanászos és az ebből kialakult, illetve szorosan hozzákapcsolódó paraszti táncok, mint az ugrás és az üvegcárdás.

Külön női táncokra nem emlékeznek, csak az idősebbek lány korában divatos szép szöveggel és dallammal énekelt párválasztó játékokra „Éva szívem Éva...”, „Kis kacsá fűrdik fekete tóba...” (Ezeket a táncokat a következőkben részletesebben ismertetjük és egy-egy jellemző formájukat a példatárban közöljük.

A másik csoportba tartoznak a századforduló idején megismert polgári társastáncok: *polka, valcer és a mazurka*. Ezek nem tánciskola révén terjedtek el. Alapon csak 1926 óta volt tánc-iskola, és az idősebb generáció - tehát, akik azon még nem vettek részt - a táncokat részben ismeri. Szinte mindenki tudja ezek közül a polka aprózva járt formáját, amit ők „magyar polkának” neveznek és ezt szembeállítják a németek által táncolt ugrálós „hoppszassza” polkával. A valcert és különösen a mazurkát idősebbek közül sem ismeri mindenki. Az első háború után itt is divatossá vált az *one stepp*. Az egyik adatközlő - aki a hagyományos táncok legjobb bemutatója és a faluban is édesapjától örökölt tehetségnek tartják táncudását - említette, hogy édesapja már el tudta járni a felsorolt táncokat.

Dunántúlon a parasztság ezeket a táncokat a tánciskolák megjelenése előtt már ismerte. A tánciskolák a legtöbb helyen elég későn jelentek meg.

E táncokat a városból vagy katonaságtól hozták magukkal, de egyes helyeken a környékbeli német (sváb) lakosságtól tanulták meg. A nagyobb helységek is terjeszthették, ahol már korábban voltak tánciskolák. Az Alappal szomszédos polgárosultabb Cecén az 1900-as években tanítottak hivatásos táncmesterek. Ezeket a táncokat - az idősebbek elbeszélése szerint - a hagyományos etnikus táncokhoz hasonlóan egymástól tanulták.

Meg kell említenünk azokat a kötött, idegen, contre-jellegű táncos játékokat, amelyeket Dunántúlon a századforduló után nagyon kedveltek és Ala-

pon is az első világháború körül terjedtek el. Ezeket ők a táncok dallamának szövegkezdetek alapján nevezik el. Ilyen táncok: „Keresd meg a tüt”, „Hogy a csibe hogy”, „Zsidó gyerek nadrágja”, továbbá az országzserte elterjedt „Gólyatánc”.

Kanásztánc típusok

Elsőnek a Dunántúl tánc kultúrájára legnagyobb hatással levő kanásztánc helyi változatát ismertetjük. Nemcsak a pásztorfoglalkozást tükröző tánc, hanem a földműves parasztság mulatságaiban jelentős szereppel bíró, a kanásztáncjegyeit magukon viselő táncokkal is foglalkozunk. Bemutatjuk a belőle kialakult, vagy legalábbis ezzel a típussal szoros kapcsolatot mutató paraszti táncokat, az ugrást és az üvegcsárdást.

Kanásztánc. Ezt az elsősorban pásztorok által táncolt típust Alapon, de általában Fejér megyében „kanászos”-nak nevezik.

A pásztorok rendjével, a dunántúli pusztákon való szerepével már más munkák foglalkoztak. A Fejér megyei pusztákon is - mert a pásztorok elsősorban az uradalmakban voltak nagy számban - külön kasztot jelentettek a többi cseléddel szemben.

A juhászat Fejér megyében - mint már említettük - a természeti adottságok miatt a XVIII. századtól jelentős volt és az állattartásnak ezzel az ágával a múlt században és később is a legelső megyék között állt. A juhászat volt itt a legjelentősebb, de az uradalmakban és a falvakban más pásztorok, mint kanászok, gulyások, csikósok szintén szolgáltak. Gazdasági szerepük és súlyuk következtében elsők voltak a pásztori rangsorban. Ezt a többi pásztor, cseléd is tudomásul vette és gögös embernek tartották őket, akik saját maguk között házasodtak és összejöveteleiket, mulatságaikat külön tartották. Illyés Gyula a pásztoroknak a béresektől való előkelő elkülönülését és a juhászoknak az elsőbbségét a következőképpen jellemzi: „Juhász, - rövidesen megtanultam, mit jelent ez a szó. A cselédek közt ősidőktől fogva, legősibb foglalkozás üzöi, a pásztorok, a legelőkelőbbek. A gulyások kihúzott nyakkal úgy jártak a pusztán, mint az őslakók a gyülevész idegenek között. A béreslányok elpirultak a meghatottságtól, ha egy csikós derékon kapta őket. Nos, ezek mind elhallgat-

tak, ha társaságukban egy juhász megszólalt." „A juhászok lefekhettek, akkor, úgy és ott, ahol nekik tetszett." „Arra legeltetett, amerre akart. Délben a pusztá mellé terelte a nyáját, asztalnál ebédezett. Délután fölkanyarodott az ozorai szőlőhegyek felé egy kis pincszerre. De megválogatta ott is, hogy kinek a kancsójából iszik, mert a parasztoknál is jóval föllebbvalónak tudta magát. Ilyen respektusa volt a juhászoknak.

A vidék nem volt soha olyan erdős jellegű, mint Dunántúlnak a somogyi vagy bakonyi része, ahol a sertéstartásnak a múltban nagy jelentősége volt. Ennek ellenére az uradalmak és községek sertésállománya hozzáértő pásztorokat, „kommenciós" kanászokat igényelt.

Nemcsak az uraságnak, hanem a cselédeknek, béreseknek külön a kereketükből fizetett „kommenciós" kanászuk volt. Alapon több idősebb pásztor ismerünk, akik részben a községben, részben a pusztákon teljesítettek szolgálatot. Ezek között van olyan, aki csak fiatalkorát töltötte mint bojtár pásztor mellett és a későbbiek során, más jellegű mezőgazdasági munkát végzett.

Az eddigi kutatások alapján megállapíthatjuk, - amint az elnevezése is mutatja - a pásztorársadalomban e táncípust elsősorban a kanászok rétege ismerte. „Leginkább a kanászok, ha összejöttek, azok hajtották, a pógámép nem is vette elő" - emlékszik vissza egyik idős adatközlőnk, aki a faluban született, de sok környékbeli pusztát bejárt, mint uradalmi alkalmazott.

Ugyancsak ő említi, hogy a Juhászoknak juhászost, a kanászoknak kanászost húztak" a zenészek a talp alá. Itt ő a dallamok szövegére gondolt, nem a dallamtípusokra és azok ritmikájára. De előfordult, hogy a kanászost mások is táncolták. Egy-egy jó táncos parasztember megfigyelte a pásztorok sokkal felszabadultabb hangulatú táncait és elsajátította azokat. A megtanult táncok náluk már mutatványos szerepet töltöttek be. Erről tudták ők, hogy ez már nem az általuk közismert ugrós-tánc, hanem „olyan kanászosféle tánc". Amint majd meglátjuk, elsősorban az eszköz használata és a dallam különíti el a paraszti ugróstól.

A juhászok külön rendet alkottak és jelenleg már a kanászos táncot rátartásból sem táncolják, holott ez valamikor a pásztorok között elterjedt, tehát valószínűleg általuk is jól ismert tánc volt. Annak a megállapítására, hogy milyen volt a juhászok tánca, mennyiben kapcsolódik a „kanászos" tánchoz,

arra a többi pásztortól ma is sok minden vonatkozásban elkülönülő juhászság tánc kultúrájának a vizsgálata ad majd választ.

Ennek a problémának a kutatása még elkövetkező feladatot jelent. Tudjuk, hogy Somogyban a különböző foglalkozású pásztorok egységes tánca volt a kanásztánc. Valószínűleg itt is hasonló volt a helyzet. Egy idősebb volt uradalmi cseléd „szeles-birkásoknak” nevezte a juhászok táncát. Az elbeszélésből arra következtethetünk, hogy valószínűleg forgó, „pörgő” mozgásokra gondolt.

A kanásztáncot a pásztorok egymás között tanulták, sok esetben éppen a legelőn. Az egyik volt pásztor a következőképpen beszéli el a tánc tanulását: „Kummer (Kommer) pusztán a számadó kanásztól Boros Józseftől tanultam. Ha a völgybe kihajtottunk, az öreg danolt, füttyölt és én jártam, így hát - aszmongya - a bokáid kifelé forogjanak. Ha nem úgy jártam, jól megvágott az ustorral. Megverte rajtam a kék gatyát, hogy csak úgy füstölgött.” A kanászos táncot - akik ismerték - pásztormulatságokon kívül kocsmai mulatozásokor, lakodalmakban és jó báli hangulatban táncolták. Mivel általában egy férfi járta, a többiek „karikára leálltak” és nézték a táncot. Az utóbbi időben - akik még tudták a kanászos - esetleg lakodalomban táncolták, főleg, mikor már reggel csak idősebb férfiak mulattak maguk között.

A kanászos táncot vagy keresztbetett botok, csutkaszárok, vagy a földre lerajzolt két vonal között járták. Előfordult az is, mint a közölt táncoknál látjuk, hogy a táncos a kezében botot vagy csutkaszárat tart, bár az illető már nem pásztor, de így szokta meg valamikor bojtár korában. A bottal már semmi olyan jellegű mozgást nem végez, amelyet a régi pásztortánc leírásokból vagy más vidékek recens anyagából ismerünk. A táncos hátul fogja összekulcsolt kezében a botot vagy tánc közben rátámaszkodik és inkább tartja azt, mint régi foglalkozásának nélkülözhetetlen eszközét.

Van arra is adatunk, hogy a kasza nyele körüljárták el a táncot. Az egyik idős asszony, aki el tudja táncolni ilyen formáját, a következőképpen beszéli el annak tanulását: „Volt köztük egy olyan nagyon szegény lány, aki minden reggel és uzsonnaker eljárt a kanászos táncot egy kis oszonnáért. Na Rozi - Rozi volt a neve - járd el a kanászos. Akkor eljárt és kapott egy kevés kenyeret, hozzá egy kis szalonnát, egy marék meggyet, mert akkor azt hordták az

aratók. Ez akkor volt, amikor kettőzők voltunk és általában früstök alkalmával táncolta el." Ez az adat a kanásztáncnak elsősorban bemutató jellegét hangsúlyozza és azt mutatja, hogy annak eltáncolása az arató munkásoknál már akkor is kuriózum volt.

E tánc zenéje 13-14 szótagú kanásznóta típus, amelyből néhányat a dallamgyűjteményben bemutatunk. A legkedveltebb kanásztánczene a példatárban közölt tánc dallama és annak változatai. A zenészek ezeket a kanásztánc típusú dallamokat esztan kísérettel játsszák.

Ha a kanásztánc motívumkincsét megvizsgáljuk, azt tapasztaljuk, hogy azokban kétféle ritmus dominál: | | | és | | □ |. Általában ugyanolyan jellegű mozgásoknál mind a két ritmusváltozat előfordul.

Ezek a motívumok két részre bonthatók, és a tagok önállóan is szerepelnek a táncban.

A □ | ritmus a dunántúli kanásztáncok motívumainak uralkodó ritmikája, de az egész ország területén a megismert táncanyagban sűrűn találunk vele. Itt Alapon a leggyakoribb formája a motívumnak, hogy | | ritmusú taggal együtt fordul elő.

A motívumokra jellemzők, hogy azokat szaggatottan és ugrósan táncolják. A mozgásoknak legjellemzőbb sajátosságai: a láb lengetése, terpeszugrás (a botok közötti táncolás következménye) bokázó lezárások és sarkon, féltalpon szökdelő mozgások. (Páros lábbal történő ugrások közben a bal vagy a jobb láb féltalpon igen apró távolságra rézsút hátra kerül és a jobb, illetve a bal láb sarkon általában féltestsúllyal elől van.) Ezek az utóbb említett szökdelő mozgások □ | ritmusban történnek. A motívumokat keresztbetett botok körül vagy között táncolják. A kanásztánc mozgásmódja zárt, csak a botok között szükségszerűen nyitottabb. Vizsgáljuk meg a példatárban közölt kanásztáncunk szerkezeti felépítését (3. sz. tánc).

A táncot egy fél dallam terjedelmű bevezető sor indítja, ami félzárlattal határolt. A kezdősor végén egyúttal a koreográfiai viszonylat is megváltozik és míg eddig a keresztbetett botok előtt táncolt, most már a botok között figurázik. Ez a bot fölötti rész öt motívumsorból áll, mind egyik sor két dallamsor terjedelmű, az első három félzárlattal, a negyedik és ötödik pedig cezúrával határolódik. A félzárlatot a táncot alkotó összetett motívum második tagjának

megváltoztatása hozza létre és így a motívumsor ismétlődő $|| \square |$
ritmusfolyamata $|||$ ritmusképlettel határolódik. A tánc tehát
izopódikus sorokból épül fel. A tánc zenéjének a kíséreritmusa: esztam. A
motívumok ritmusa: $|||$ és $|| \square$ A zene tempója: kb. 126.

Összefoglalva a kanásztáncról eddig mondottakat: a kanászos tánc mérsékelt tempójú, kanásztánc ritmusú dallamra, eszköz körül és között járt férfitánc, amelyet a pásztorok közül elsősorban a kanászok táncoltak, de bemutató jellegű táncként a parasztság is ismerte.

Ugrós. A kanászos tánchoz kapcsolódik a parasztnak, illetve az egykori cselédek leggyakrabban párosán járt tánca, az ugrós. Ezt a táncot nemcsak Alapon, de Alsószentivánon és a környékbeli pusztákon egységesen ugrós-nak nevezik. Beszélnek egyes falvakban verbunkról is. Tudjuk, hogy a Tolna megyei Ozorán verbunknak nevezik ezt a táncípust. Fejér megyében a közeli Cecén és Előszálláson hallottunk a verbunkról, mint táncelnevezésről s itt valószínűleg szintén erre a táncípusra vonatkoztatták, de a történeti verbunk fogalmát is azonosították vele. Minél délebbre tanulmányozzuk ezt a típust Dunántúlon, azt tapasztaljuk, hogy kétféle elnevezés gyakori: *verbunk és ugrós*. Ez a két név egy faluban is keveredik. Egyes Tolna megyei községekben - különösen a Sárközben - az egyik gyakori dallamának a szövege alapján „cinögének” is nevezik ezt a táncot. A Tolna megyei Madocsán e táncnak pontos elnevezését nem ismerik. Egyesek itt „tusinak” említették és a férfiak asztali multságához kapcsolták. Az egyik idős előszállási férfi a cigányok előtti magános férfitáncot és a hozzákapcsolódó dallamokat mulatónak nevezte. A következőképpen beszél a táncról: „Ha rendes bál volt, a cigányokkal mulatót húztak, mulatót táncoltak. Csak férfiak táncoltak. Mikor nem táncoltak nővel, azt mulatónak nevezték. Nem fogódtak össze, csak csattogtattak. Ezt is mondták verbunknak. Abból az időből maradt, mikor kötéllel fogták a katonát. Mentek azok a... verbunkoltak. Aki ivott a borukból, azt elvitték katonának. A mulató és a verbunk az egy. Ha valaki külön akarta parancsolni azt a mulatót, akkor azt muzsikáltatta: „Csőri kanász mit főztél.” Az elmondottakból és a zenére való utalásból látjuk azt, hogy valószínűleg a még

ma is élő ugrós típusra gondolt. Ő a kanásznótát és az Alapon általában ugrósnak nevezett dallamokat egyformán mulatónak nevezte. Nála is - miként Somogyból ismerjük - verbunk, mint táncelnevezés hozzátapadt ehhez a tánc-típushoz. Alapon és környékén a sokkal kifejezőbb nevet, az ugróst használják.

Az még tisztázandó kérdés, hogy a történeti verbunk nem színeződhetett-e a pásztortáncok mozgáskincsével.

A táncnak még a következő elnevezései fordulnak elő: Nagycarácsonyban nagyugrósnak, Seregélyes-Szőlőhegyen ugrálónak, Mezőkomáromban kopogónak, Mezőfalván és Dunaújváros-Óvárosban bérestáncnak is mondják. Az utóbbi elnevezést nyilvánvalóan a hozzákapcsolódó zenék szövege miatt kapta. A legközismertebb ugrós dallamok szövegében a cselédek, béresek sorsa, életkörülménye, munkája, nyomorúsága szerepel. (Lásd a dallamtárban a 12-15. sz. dalok szövegét.) Azt megállapíthatjuk, hogy ezek a táncok a volt pusztai cselédeknél a legismertebbek. Ezek között tanulmányozhatjuk legjobban az ugrós táncípust, továbbá azokban a falvakban, amelyek - mint Alap község is, - cselédretegéből kialakult települések. A hagyományörzés oka a pusztai béresek elzárt élete volt. A pásztorokkal ők érintkezhetek legjobban, meg tudták figyelni azok multságait és kölcsönhatással voltak egymás táncaira.

Ha az Alapon táncolt ugrós motívumkincsét megvizsgáljuk, azt tapasztaljuk, hogy a kanásztánc mozgásanyagával teljesen megegyezik. Aki a kanászoszt ismeri, annak a motívumait táncolja az ugrásban is, „amikor a bottáncot járja, mintha az ugróst járná”. De az ugróssal szemben a kanászoszt az eszközök adta lehetőségek - amelyekhez az egyes mozgásoknak alkalmazkodni kell - színesebbé, gazdagabbá és virtuózabbá teszik. Ugyanannak a táncípusnak a kanászos az eszközzel járt, az ugrós pedig az eszköz nélküli változata. Az ugrósnak - a már említett előszállási adat alapján is feltételezhetjük, - a századforduló idején férfitánc formája is általános lehetett. Somogyban, Tolnában, sőt Fejér megyében Mezőkomáromból szintén ismerjük e táncípusnak férfitáncként való előfordulását.

Csárdás „kiforgatás”. Alap, 1958.

A kanászos tánc és az ugrós közötti kapcsolat a somogyi kanásztánc és a verbunk közötti viszonyhoz hasonlít. Megfigyelhetjük a Mezőkomáromból közölt anyagban is, hogy tudja. Sőt a kanásztánc dallamai között a jellegzetes kanásznóta típus mellett az Alapon kedvelt ugrós zenét is megtaláljuk. Ezek az adatok mind a kanásztánc és az ugrós azonosságát támasztják alá. Amennyiben a kanásztáncból alakult ki az ugrós, akkor a pusztai cselédek, béresek voltak a közvetítők a parasztság felé. Ezt bizonyítja az a tény, hogy a pásztorokkal ők érintkezettek legjobban a legkedveltebb ugrós dalok szövegében a béresek szerepelnek és jelenleg is a legelevenebben ezek utódai között él e tánc típus.

Az ugrásnak Alapon a következő típusait ismerjük: **a) páros ugrós, b) négyes ugrós, c) csoportos ugrós.** Mint magános férfitáncot csak kivételes esetekben táncolják. Ha valaki Alapon egyedül táncol, annak táncát már „kanászosfélének” nevezik.

Az ugrós összefogódzási módjai a következők: a páros típusnál laza jobb kézfogással szemben állanak egymással, a nő a bal kezét a csípőjére teszi, míg a férfi vagy hátul a derekára helyezi, vagy pedig szabadon hagyja a teste mellett. A táncot így egyhelyben vagy pedig körbe haladva járják. A párok néha elengedik egymás kezét, és akkor úgy táncolnak tovább. A négyes típusnál két

férfi és két nő keresztezett jobb kézfogással kapaszkodik össze. Ilyenkor a táncot szintén körbe haladva járják. Csoportos tánc esetén kézfogással körben álltak és esetleg a kör közepén is táncolt egy pár.

Az ugróstánc zenéje néhány 6, 7, 11 szótagú, régies táncdal, de marsszerű népies műdalokra is táncolják. A szövegkezdetük ezeknek: „Három bokor ribizli”, (Lásd a 30. sz. tánc dallamát.), „Ityóka, pityóka, ripytyóka”, „Huszonegy, huszonkettő, huszonhárom”. Ma a „Béres vagyok béres” szövegkezdetű régies táncdal mellett az utóbbiak a legkedveltebbek. Van egy kedvelt 12 szótagos számú ugrós daluk, amely a népzenei műzenei eredetű csoportjába tartozik és a szövege pásztoréletről szól. (18. sz. dal.) Ezt a dalát a már említett idős előszállás! férfi „kanászfélének” „mulató” nótának nevezte. Ugyanezt vette Molnár István a mezőkomáromi „kopogó” és „csárdás” kísérő zenéjeként fonográfhengerre. Tudjuk, hogy Tolnában és Baranyában is ehhez a táncípushoz járul ez a dallam. A délebbre eső megyékre vonatkozóan meg kell jegyeznünk (Somogy, Baranya, Tolna megyék), hogy a kanásztáncot ott is mindig kanásznóta típus kísérte. Hasonlóan az ugrós jellegű táncokhoz, szintén népzenei legrégebbi rétegéhez tartozó giusto tempójú dalok járultak. Azt megfigyelhettük az említett megyékben, hogy kanásztánc dallamra ugrós típusú „verbunk” táncokat jártak, de megfordítva, ugrós vagy „verbunk” zenét ritkán játszottak a kanásztáncához. A táncokat kísérő zene területén szintén megtaláljuk a két típus közötti kapcsolatot. Megegyeznek abban is, hogy a tempójuk nagyjából egyenlő. Alapon kb. 120 az ugrós és a kanászos zenéjének a tempója. Az ugrósnak a kísérőritmusa szintén esztam.

„Az ugróstánc motívumkincsére ugyanazok a mozgásmódok és ritmusképletek jellemzők, mint, amelyeket a kanásztáncdal kapcsolatban említettünk meg. Viszont ezek a kanásztánc mozgásainál sokkal zártabbak. Alapról külön férfi és női ugrós motívumokat ismertünk (lásd a Motívumtárat). A motívum második tagjának a □ | ritmusa néhány esetben rezgéssel párosul. A sarkon, féltalpon szökdelő mozgások az ugrósra is jellemzőek. Ezek a sarokra állások a Tolna megyei „cinöge” táncokban is gyakoriak.

Meg kell említenünk egy bizonyos kopogó mozgást, amelynek a ritmusát a szemben álló táncospárok ellentétes módon járják. Az egyik | | □ | másik pedig □ | | | ritmusban táncolja és így érdekes ritmusjáték jön létre.

A közölt változatok és megfigyeléseink alapján az ugróstánc főbb szerkesztési elveit a következőkben foglaljuk össze: egy szakaszon belül heteropódikus sorszerkesztés a jellemző, a sorok a kanászoshoz hasonló félzárattal, emellett álzárattal és cezúrával határolódnak.

Az első cezúrával, a második álzárattal végződik. A nő tánca egy teljes szakaszt kitöltő motívumsorból tevődik össze. A 30. sz. tánc férfi folyamata négy motívumsorból, a nőé két motívumsorból áll. A férfi táncában az első és a második sor félzárattal, a harmadik álzárattal fejeződik be, a nő két motívumsorát pedig cezúra választja el egy mástól. A határozottabb tagolásra való törekvés a férfiai táncában figyelhető meg. A 30. sz. táncot ugyanaz a férfi táncolta, aki a kanászt (3. sz. tánc). A két táncfolyamat motívumkincsének, szerkesztési elvének (ugyanaz a félzárattal formálás) összevetése szembeötlően bizonyítja a két tánc típus rokonságát.

A motívumoknak általában a következő ritmusképletei fordulnak elő:

| | : □ | : | | | : | □ | : □ | | | és | | □ □ □

A negyedik ritmus a leggyakoribb a táncban. A tánc zenéjének a kíséret-ritmusa: esztam. A zene tempója: 120-126.

Az eddigiek alapján *foglaljuk össze az ugróstáncot: Az ugrás mérsékelt tempójú, régies vagy marsszerű dalokra táncolt kötetlen szerkezetű párostánc, amelynek négyes vagy csoportos változatai is gyakoriak. Mozgáskincsében és annak ritmikájában a kanászos-táncal mutat rokonságot. Valószínűleg régen férfiszóló formáját szintén ismerték.*

Üvegcsárdás. A kanászos és az ugrós táncal kapcsolatban kell megemlítenünk az üvegcsárdást is. Zenéje egy idegen jellegű hangszeres dallamtípus amelynek előadásánál a nagybögő húrjait egy üveggel szorítják le, és ütögetéssel szólaltatják meg. A táncot ketten járják, (férfi nővel, vagy két nő) egy földre rakott üveg körül, de esetleg a fejükre is tesznek üveget: az asszonyok a fejkendőre a férfiak pedig a kalapjuk közepére helyezik azt. A tánc mozgáskincsét a zene „dűvő” kísérete meghatározza. A mozgások alapegysége

ge nyolcad. Ilyen nyolcad értékű lépésekkel cserélgetnek helyet az üveg körül. (8. sz. tánc). A táncfolyamat tagolásában elsőrendű szerepet töltenek be a ko-
reográfiai viszonylatok: az egymást váltó helyben táncolások és helycserék. (Lásd 8. sz. táncot). Ezeken belül a dinamikai (dobogó) variálással létrehozott bizonytalan vagy zenei kadenciával egybeeső félzáratok is számottevő tagoló tényezők, hogy a dinamikai fokozás sor terjedelművé bővül. A tánc heteropódikus sorokból tevődik össze. A zene tempója: kb. 116. Az üvegcsárdásnak elsősorban bemutató jellege van.

Miként fent leírtuk, ugyanolyan formában, ugyanarra a zenére járják a táncot Előszálláson és a Tolna megyei Madocsán. Az utóbb említett helyen a kanászos tánchoz, illetve az ugráshoz való kapcsolódása sokkal nyilvánvalóbb. Ott gyakori a táncban a $\square \quad |$ ritmus és ritkán témek át a gyorsdűvő hatására nyolcados mozgásokra. A Somogy és Tolna megyei kutatások alapján tudjuk, hogy az üveg körül táncolt kanásztánc, verbunk, illetve ugrós igen gyakori.

Alapról is van arra adatunk, hogy az üveg körüljárt táncot kanászosnak nevezték. A táncnak ezt a formáját Fejér megye más falvaiban szintén megfigyelhetjük, így például Pázmándon az úgynevezett „vőfénytánc” alkalmával. Lakodalomban vacsora után a menyasszonynak az asztaltól való kikérésekor a vőfélynak a násznagy kérésére el kell táncolnia az üvegcsárdást, amely nem más, mint az ugrós üveg körüljárt változata. Van olyan típusa e táncnak, amikor üvegcsárdásnak nevezik, de már üveg nélkül járják azt. Ezt tapasztaljuk a jení üvegcsárdásnál, amelynek mozgásai szintén pontosan megegyeznek az ugróssal. Fejér megyében az üvegcsárdást - mint az eddigi kutatások alapján ismerjük - táncolták még Csókakőn, Gyúron, Mezőkomáromban, Sukorón, Bodajkon, Csórón, Kajászón, Lepsényben, Perkátán és Válón. Ezekben a községekben a táncnak említett típusait ismerték. Tabajdon üvegverbunknak neveznek egy táncot, amely valószínűleg szintén az ugróssal hozható kapcsolatba.

Összefoglalva az üvegcsárdásról eddig elmondottakat: az üvegcsárdás egy állandó dallamra - üveggel a fejen, vagy üveg körül - rendszerint párosán járt kötetlen szerkezetű bemutató jellegű tánc, amely mozgásának nyolcados alapritmusát a zene káséretitmusa (dívő) hozza létre. A szerkezeti tagolásban

a koreográfiai viszonylatok megváltozása tölti be az elsődleges szerepet. Más Fejér megyei falvakban az ugrósnak valamikor üveg körül, de ma már üveg nélkül járt változatait nevezik több esetben üvegcsárdásnak. A kanászos táncal való kapcsolata az eddigi adatok alapján nyilvánvaló.

A rendelkezésre álló adatok alapján megállapíthatjuk, hogy a kanásztánc típusok közül az eszközzel járt változatot elsősorban pásztorok táncolták, míg az ugrós és az üvegcsárdás a földműves parasztek által ismert formája ugyanennek a típusnak.

Az üveg körüljárat változatokat kanászosnak is nevezik, de azokat általában szintén parasztek táncolták. Az üveggel való tánc átmeneti forma a pásztorok eszközös és a parasztek, cselédek eszköz nélküli táncai között. Ezeknek a táncoknak a kapcsolata ugyanaz, mint azt Somogyban a kanásztánc és verbunk között megfigyelhetjük. Azt már az eddigi Fejér megyei adatok alapján megállapíthatjuk, hogy e tánc típus sokkal jobban differenciálódott, mint Somogyban. Ezek a táncok sok esetben dallamuk, vagy éppen egy jellemző koreográfiai sajátosságuk miatt kapták az elnevezésüket (kanizsatánc, bérestánc, üvegcsárdás, sudridrom stb.). Bizonyos dallamhoz kötődnek, amely valószínűleg a táncélet elszegényesedésének, el-szürkülésének a következménye, mert az illető közösségben már csak néhányan ismerik a táncot, és éppen ezért ritkán kerül sor annak eltáncolására.

A kanásztáncot - mint azt az eddigi kutatások alapján tudjuk - az egyik legrégebbi tánc típusunknak tekinthetjük, amelyet a leghagyományörzőbb rétegünk, a pásztorok őrzött meg. A pásztorokkal közvetlenebb kapcsolatban voltak a pusztai cselédek. Ezeknek, de általában a földművelő parasztság táncának, az ugrósnak, a mozgáskincse megegyezik a kanászos mozdulataival. Hogy ez a tánc típus a pásztorokon kívül elsősorban a másik elszigetelt rétegnél, a béresek lábán élt tovább, arra az ugrós dallamok szövegei is utalnak.

Csárdás

Alapon a régi mulatságok legjelentősebb párostáncának - amit ma már csárdásnak neveznek - két része van: *lassú* és *friss*. Meg kell jegyeznünk, hogy a két részt az idősebb generáció még most is különálló táncként tartja

számon. Élesen elválasztják a lassút és frisset, bár ezek a táncrendben mindig egymásután következnek.

A tánciskolái hatásra kialakult „csárdás” elnevezés helyett még ma is a fent említett két táncelnevezést használják. Annak ellenére, hogy az első világháború előtt táncalkalmakkor legnagyobb szerepe ennek a két típusnak volt, ma már többnyire szegényes formáit találjuk meg.

L a s s ú. Az 1920-as években a lassúnak még tánckezdő szerepe volt. A táncrendben ennek a táncolása tartott a leghosszabb ideig.

A lassú főleg lépő mozgásokból állt. A kétlépéses csárdásnak a variációit táncolják, miközben állandóan jobbra forognak (33. sz. tánc 1-2. mot). Ezt az állandó egy irányban történő mozgást úgy érik el, hogy a motívum negyedik vagy nyolcadik fázisára egyáltalán nem, vagy csak fél testsúllyal lépnek. Ilyenkor a törzsnek kissé oldalra döntése tölti ki a lépés idejét. Tehát, ha bal lábbal kezdik a motívumot, akkor a jobb láb zár, a bal láb ismét kilép és a negyedik negyedre a jobb láb vagy helyben marad, vagy pedig fél testsúllyal zár a balhoz. Ezzel az utóbbi fázissal egy időben a törzs kissé balra dől. Folytatódik a mozgás jobb lábbal, csak akkor a törzs a végén jobbra hajol. Ezekkel a térben különböző irányú mozgásokat hoznak létre. A nő állandóan alkalmazkodik a férfi mozgásirányához. Ismerjük ennek a motívumnak olyan változatát is, hogy az első felével kissé oldalazva előre, illetve hátra haladnak, míg a második részével lendületesen jobbra fordulnak. Ennek a mozgásnak a harmadik fázisát a férfi a bal láb sarkának kissé rézsút előrehelyezésével díszíti. A közismert, szimmetrikusan ismétlődő kétlépéses csárdás motívumok változatai is ismertek a lassúban.

Azt a sajátosságát is megfigyelhetjük a lassúnak, hogy egyes motívumsorokat kifordulással zárnak le. Hol a férfi, hol a nő „pördül ki” a párja magasra tartott keze alatt, de néha egyszerre fordulnak ki.

Ez a mozgás magasra tartott félkézfogással történik, amelyet kifordulásakor nem engednek el. „Eleresztette a férfi a lányt, megpördült és visszajött a karjai közé” - említik a régi csárdással kapcsolatban. Ebben az esetben nyilvánvalóan párostáncunk országosan elterjedt párelengedő, csalogató figurájára történt az utalás. A táncnak ezt a koreográfiai mozzanatát ma már nem járják Alapon.

Csárdás. Alap, 1958

A lassúnak kétféle összefogózási módját ismerik: a) A közismert váll- és derékfogas, b) A férfi jobb kezével a nő derekának a jobb oldalát fogja, a nő a bal kezét a férfi vállára helyezi. A férfi a bal, a nő a jobb karját kissé hajlítva magasan előre emelve, kezet fognak. (3. sz. tánc lassú csárdásnak a kézfogásai). A kipördülést ebből a kézfogásból lehet a legjobban elvégezni.

Ez a tánc a kilépéssel ellentétes irányú törzsdöntéssel kezdődik. Az utána következő kis törzsdöntések a lépések iránya felé történnek. Ennek segítségével érezteti a férfi a nővel a lépés helyes irányát.

A lassú motívumainak a ritmusa: | | | | | | | | vagy | | | ξ | | | ξ
Elő fordul még a | | □ | ritmus is.

A tánc és a zene közti viszonytal kapcsolatban meg kell jegyeznünk, hogy a 4/4-es motívumokat a zene sok esetben töri. A zenei ütemek vége nem esik egybe a motívumok utolsó fázisával.

A lassú dallamai zeneileg vegyesek. Újstílusú népdal és műzene egyaránt használatos. Ma már főleg az utóbbi csoportot kedvelik. Ilyenek például: „Kalapom, kalapom csurgóra”, „Még azt mondják, nincs Szegeden boszorkány” szövegkezdetű dalok. A lassú tempója kb. 160-176. A zenék kíséret ritmusa: dúvó.

A lassúnak az állandóan egyirányban forgó lépő változatait elsősorban Dunántúl más területeiről ismerjük. Ott a pároknak a különböző módon való kipördülése a gyakori.

Összefoglalva a lassúról mondottakat: a lassú mérsékelt tempójú, különböző csárdászenékre, térbeliüleg bonyolult lépő, néha kipördülő mozgásokkal táncolt, kötetlen szerkezetű párostánc, amelynek a régi táncrendben nyitó szerepe volt és a tánc időtartamának legnagyobb részét foglalta el. Valószínűleg régebben csalogató jellegű részei is voltak.

Friss. A táncrendben a lassú csárdás után következett a friss. Ha megunták a lassút, elkiáltotta magát valaki: „Húzd keresztül!” Ez volt a jel a friss tánc megkezdésére, amely régen sokkal rövidebb ideig tartott, mint ma. Jelenleg már ennek a táncnak csak töredékes mozgásanyagát figyelhetjük meg az öregek lábán is.

A friss megismert mozgásai között szerepelnek az apró lépő motívumok, amint azt a közölt táncunknál is megfigyelhetjük. (33. sz. tánc első friss zenei szakaszára táncolt motívumsor.) Ebben az esetben a lépő mozgások a lassú és friss közötti átmeneti részt töltik be. Igazodnak ezzel az új gyorsabb tempójú zenéhez. A lépő mozgások mellett ma már a forgó „pörgő” motívum a leggyakoribb, amelyet ugrás nélkül lefelé hangsúlyozva táncolnak. Mindig a belső láb lép a külső elé és szinte szaladó jellege van. (33. sz. tánc.) Megtaláljuk a 2/4-es lenthangsúlyos váltott lábbal felfelé szökkenő mozgásokat is. A mártogatósnek szintén táncolják egy típusát, azonban az már nem általánosan ismert motívum.

Emlegetik, mint a régiek jellemző mozgását, de eléggé bizonytalanok az eltáncolásában. Egy másik bukó jellegű mozgást is sikerült filmszalagon megörökíteni, de ez a mozgás mint a ritmusa szintén mutatja, az ugrós típusból került a frissbe. Más olyan jellegű mozgás is előfordul a táncban, amely fel tételezhetően az ugrósból került abba. Gyakoriak a ki nem kristályosodott amorf motívumok, amelyek a tánc elszürcülésére utalnak.

A friss összefogódzása megegyezik a lassúnak a váll és derék fogásával.

A következő ritmusú motívumok szerepelhetnek a táncban:

| | : □ | : | ξ | |

A 2/4-es mozgások közül mindig az első negyedetet hangsúlyozzák. A friss csárdás mozgásai általában lenghangsúlyosak. Az eddigi kutatások szerint a lenghangsúly szempontjából a Pest környéki magyarok és szlovákok, továbbá a Duna-Tisza köze, Tolna és Somogy megye táncával mutat a legtöbb hasonlóságot.

A tánc dallamai leggyakrabban műzenei eredetű friss csárdások. A lassú tánc után, ha annak zenéjét alkalmasnak tartják, akkor azt játsszák a zenészek frissnek. Leggyakrabban a kimondottan friss csárdásra alkalmas zenéket használják. A tánc tempója: kb. 200. A kísérő hangszerek kíséret ritmusa: esztam.

Összefoglalva az eddig elmondottakat: a friss gyors tempójú, csárdászére táncolt, kötetlen szerkezetű lépő, forgó, ugró, mártogató motívumokból álló párostánc, amely a táncrendben rendszerint a lassú után következett és a tánc időtartamának kisebb részét foglalta el.

A friss csárdás mozgásai - mint már említettük - az idősebbek lábán is már szegényesek, éppen ezért szükséges a gyűjtőmunka folytatása a környékbeli falvakban is, hogy a táncról teljesebb képet kaphassunk.

Egyéb táncok

Ebben a csoportban ismertetünk egy valószínűleg leánytáncból kialakult leegyszerűsödött játékot, valamint egy ma is kedvelt, elevenen élő fallikus jellegű állatutánzó táncot.

Leánytánc. Ezt a táncos játékot, amely valószínűleg a még múlt században országosan elterjedt tavaszi táncokkal hozható kapcsolatba, ma már csak az idősebb asszonyok ismerik, de ők is csak gyermekkorukban táncolták azt. Dallamának és szövegének a variációi Dunántúlon, különösen annak déli részén ismertek. Ennek a játéknak a helye elsősorban az iskolaudvar, tanyákon pedig a cselédházak előtti térség volt.

A szép dallal kísért tánc igen egyszerű formákból lépésekből áll. Volt egy lassú része, amelyhez az Éva szívem,... szövegkezdetű dalt énekeltek (42. dal)

miközben köralakban kézfogással egy lassú lépéssel körbe haladtak. Középen egy pár a lassúból ismert csárdáslépést táncolta. (32. sz. tánc első része). Majd átváltak egy valamivel gyorsabb tempójú énekbe („Gyere be rózsám, gyere be” 44. sz. dallam). Ezalatt nagyobb léptekkel frissebben folytatták az igen egyszerű, de hangulatában megkapó táncot, (a 32. sz. tánc második része.) Miután befejezték az énekot, „Kusti ki kormos, gyere be lucskos” kiáltásra a kör közepén egy általa kiválasztott másik lány lépett a körbe. Ismerték a játéknak egy olyan változatát is, hogy mielőtt a körbe ment volna a kiválasztott lány, a kör közepén álló elénekelte a „Kis kacska fürdik fekete tóba ...” szövegkezdetű dalt. (47-50. sz. dalok). Ez a több dallamból és koreográfiai tételből álló, egykor elevenen élő játék a Somogyból is ismert, több részből álló, tavaszi leánytáncokra, játékokra emlékeztet. A lassú részének a tempója kb. 138-144. A gyorsabb részé: kb. 200. Ez a táncos játék Fejér megye területén még pár évtizeddel azelőtt ismert és kedvelt lehetett. Meg kell jegyeznünk azt, hogy más vidékek táncalkalmain (Somogy, Tolna megyék egyes falvaiban) még ma is gyakran előforduló női körtáncokra Alapon már a legidősebb asszonyok sem emlékeznek. *Tücsöktánc*. E fallikus jellegű, állatok párzását utánzó táncot a férfiak maguk között járták, főleg kocsmai mulatságokon. A tánc menetét a következőképpen beszélik el „Ez a tücsöktánc, ez nagyon pikáncs tánc. Két férfi összeáll, elkezdenek bokázni, akkor aztán letérdepülnek, ekkor lehasalnak a földre s akkor az egyik lefekszik a földre, a másik fölmege a hátára.” A tánc dallamának a szövege a következő:

„Emse tücsök, kantücsök
Mind a kettő nagy (jó) tücsök
Egymás hátán mászkálnak
Sok kis (apró) tücsköt csinálnak”.

A nők általában e tánc alatt nem voltak jelen. „Olyan emberek, akik jó be voltak szíva, huncut emberek, ezek, amikor a nőszemélyzet elment, ezzel foglalkoztak. Lehasalt a földre, aztán ahányszor mondták („Sok apró tücsköt csinálnak”), annyit lendített magán a földön hassal.”

Régebben aratóbandák kedvelt szórakozása volt a tücsöktánc. „Aratóbandák szokták csinálni. Esős időszak hogyha volt aratási időszakban, ugye, akkor volt az istálló, ahol aludtak, aztán bementek az esős időbe, mindenféle marhaságot ezek a fiatalok kitaláltak. Ezt is akkor csinálták” - emlékszik vissza egyik adatközlő.

Ez a tánc nem kikristályosodott motívumokból épül fel, hanem játékos, pantomim jellegű mozdulatokból áll. Elnevezése nyilvánvalóan a szövegéből ered. Ma is kedvelt e tánc a mulatozó legények és férfiak körében.

Miután összefoglaltuk és elemeztük Alap község táncait, megállapíthatjuk, hogy ezek is behelyezhetek az eddig megismert, nagyjából azonos törvények és fejlődési körülmények között kialakult dunántúli tánc típusok közé. Ez a megállapítás feltehetően Fejér megye többi részén megtalálható táncokra is vonatkozik. Egyes nagyobb táncdialektusok és azokon belül kisebb egységek táncait a formai, zenei és tartalmi vizsgálat mellett, az egyes típusok megléte vagy hiánya alapján határozhatjuk meg. Dunántúl táncaira jellemző három alapvető típust - ha már töredékeiben is (pl. leánytánc) - itt megtaláljuk. Ezt az eddig Dunántúl több megyéjére kiterjesztett nagy táncdialektust az ország más tájainak táncincisétől a pásztortáncnak, vagy ahogy itt nevezik, a kanásztáncnak a paraszti táncra való erős hatása választja el. Más férfitáncot, így a történeti verbunk jegyeit magánviselő típust Alapon nem ismerik, sőt az idősebbek visszaemlékezései sem utalnak annak egykori életére.

A hagyományos táncok eleven élete Alapon az 1920-as évek elején szűnt meg. Az ok - mint Dunántúl többi részén is - a parasztság korai polgárosodása volt. A múlt század második fele, amely a parasztság egy részének a gazdasági felemelkedését és a népművészet, így a paraszti tánc kultúra kivirágzását segítette, létrehozta a polgárosodás előfeltételeit. Az első világháború mozgalmassága és annak következményei, sok minden vonatkozásban még erőteljesebben hozzájárultak a parasztság körében a polgárosult, racionalista élet kialakításához. Ez a paraszti élet számos hagyományos megnyilvánulását, így a néptáncot is megsemmisítette. Meg kell említenünk, hogy mindig voltak zártabb közösségek, ahol ez az átalakulás később indult meg. A körülményeknek megfelelően a falvak polgárosodása egyes vidékeken belül is kü-

lőnböző időben jött létre. Ez a változás Dunántúl északi részén volt a legerősebb.

Alap hagyományos népi kultúrájában szintén az első világháború hozta a legnagyobb törést. A régi közösségi élet a hagyományos paraszti táncok életének az idejét megnyújtotta, sőt fejlesztette azokat, új típusokat hozott létre. A mai idős generáció fiatal korában már kedveltek voltak a XIX. századi polgári társastáncok. Ők a polkát egyenrangú táncként említik a csárdással és ugróssal. Ezekre a táncokra - amelyeket ma már a fiatalok nem ismernek - az etnikus táncokhoz hasonlóan, mint fiatakoruk kedves emlékeire gondolnak vissza. A hagyományos táncok szerepét ezek már csökkentették. Előhímökei voltak a népi táncművelés változásainak.

A divatáramlatok a civilizáció fokozottabb megjelenésével közvetlenebbül, erőteljesebben hatottak. Az első háború után kezdtek elterjedni az újabb divattáncok (pl. one stepp). Szükségszerűen megjelentek a falu életében a tánciskolák. Az új táncok kiszorították az etnikus és az akkor már divatjarmúlt polgári táncokat egyaránt. Ettől kezdve bizonyos időeltolódással a városokban megjelenő új táncok jutnak a falura. A hagyományos táncok közül már csak a csárdás él elszürkült formájában.

3. A TÁNC ÉLETE

A tánc közösségi életben való szerepének a megismeréséhez hosszú kutatómunka szükséges. Ez a munka rendkívül nehéz, ha ez egy pusztulófélben levő táncincs életére és annak funkciójának a vizsgálatára irányul. Ilyenkor elsősorban csak a visszaemlékezésekre támaszkodhatunk.

A következőkben röviden összefoglaljuk Alap község és a környékbeli puszták táncéletét. Meg kell említenünk, hogy az itt leírt jelenségek az első világháború előtti és utáni időre vonatkoznak (kb. a századforduló idejétől a 20-as évek közepéig), amikor még a hagyományos paraszti táncok élete eleven volt. Ettől az időtől kezdve szűntek meg szürkültek el a régi közösségi élet szokásai, a viselet átalakulása, változása és a kivetkőzés is ekkor indult meg.

A tánc rendezésének, a tánc alkalmainak és azokban való viselkedésnek, helyi körülményektől függő mozzanatai vannak. Csak röviden említjük meg azokat az általános jelenségeket, amelyeket az ország más területére vonatkozó hasonló leírásokból már részletesen ismerünk.

Táncalkalmak. A tánc megnyilvánulásának alkalmával kapcsolatban itt Alapon különböző gazdasági, társadalmi és település/viszonyok között élő csoportokat kell megvizsgálnunk. Az egyik csoport a falun élő birtokos parasztság, akik nagyjából valamikor szintén cselédek voltak, továbbá az állandó jelleggel letelepült zsellérek, akiknek egy része a pusztákról húzódott be a faluba jobb életkörülmény kialakításának reményében. A másik csoportba tartoznak az állandóan vándorló s összetételüket állandóan változtató, de azonos életkörülményeik miatt, azonos kulturális szint képviselő béresek. A falusiak is időnként a környék pusztáira jártak dolgozni. (Felsőalap puszta, alsószentiváni puszták, Mindszentpuszta stb.) A pásztorok különálló réteget alkottak, akik hagyományos táncos összejöveteleiket külön tartották, (sárbovárdi Szent Mihály napi mulatságok, vásárok, kocsmái találkozások stb.)

A falusiak és a pusztaiak táncalkalmi között nem volt nagy különbség. A pusztákon a tánc - a körülmények adta lehetőségek miatt, - sokkal spontánabb és egyszerűbb keretek között zajlott le. Amíg a pusztákon a cselédházak előtti

társég vagy télen a nagy, általában négy családhoz tartozó konyhák voltak a táncok helyei, addig a faluban a táncmulatságok elsősorban a kocsmákhoz kapcsolódtak. Már az 1900-as évek elején 6-7 kocsmá volt a falu különböző pontjain. Ezek közül a nagyobb helyiségekkel rendelkezők, továbbá a kocsmaudvarok szolgálták a „bálok” színhelyéül. Ezekben vasárnap délután zene volt, ha más nem, egy „hermonika” a mulatozó vendégek szórakoztatására. A kocsmárosnak érdeke volt a muzsika, mert ennek segítségével nagyobb forgalmat bonyolított le. A kocsmá tánc szempontjából betöltött szerepére jellemző, hogy a lakodalom egy része, a délutáni tánc is itt zajlott le.

A tárgyalt időszakra vonatkozóan megállapíthatjuk, hogy itt is, mint más vidékeken, nagyon kevés megrendezett bál volt. 3-4 jeles napokhoz fűződő, évenként ismétlődő táncmulatságot tartottak. Ezek a következők voltak: karácsonyi, húsvéti, pünkösdi és az Imre napi (búcsú napja) bálok. Fokozatosan a megrendezett táncok napjai is kibővültek. Jelentősebb táncalkalmak voltak az úgynevezett „szabad muzsikák”, a vasárnap délutáni bálok.

Ezek a kötetlen, spontán táncok nemcsak a kocsmákban, hanem az egyes házak tágas udvarain zajlottak. Előfordult az is, hogy valamelyik zenész udvarán táncoltak, mert a zenekar tagjai éppen ott tartották a próbájukat. Vasárnap délután, litánia végeztével, felzendült valahol a zene és a fiatalság arra tódult, amerre az hallatszott. Sok esetben a falu végén muzsikáltak valamelyik házában. A leányok megálltak az utcán és várták, hogy a legények „elhíjják őket táncolni”, akkor nem mertek még egyedül a tánc helyén megjelenni. A legények kimentek a kapu elé, hívták, csalogatták a lányokat, megfogták a kezüket és behúzták őket az udvarra, „úgy erőszak formán, mert akkor még nagyon szégyelltek bemenni”, így fokozatosan bekerültek a tánchelyre.

Jó idő esetén minden vasárnap volt ilyen tánc a kocsmában, vagy valamelyik udvaron. Estefelé, mikor már besetédett, eljöttek az anyák a lányokért és hazakísérték őket. Ezeken a kocsmai muzsikákon vagy táncokon nemcsak a lányok és a legények vettek részt, hanem általános szokás volt az, hogy a nős emberek is elmentek feleségstül. „Volt ott sok szép menyecske, be volt kötve a fejük piros kasmír kendővel, fekete menyecskekendővel, lila és ahányféle színe van a természetnek, annyiféle szoknyában.” A menyecskéket a legények

is megtáncoltatták. Megtörtént az is, hogy házasemberek nyitották meg a táncot.

A pusztákon is a szombat és a vasárnap délután volt a legalkalmasabb a táncra. Előkerítettek egy citerát vagy harmonikát és „döccentek egyet”. Nagyon szerették a csengős brünni harmonikát. Többen tudtak rajta játszani, és így tánc közben váltogatták egymást. A béresházak vagy a laci előtt jöttek össze a harmonikázni tudó legények. Az idősebbek bíztatták a lányokat: „Táncujjatok, nem haljátok, milyen szépen muzsikálnak a legények.” Előke-rült a többi legény is és megkezdődött a tánc.

A megrendezett táncmulatságoknak rendezőbizottsága volt. A rendezők jobbtartású fiatalemberekből kerültek ki, akik nem itták le magukat. „Volt egy-egy híresebb legény”, aki állandóan bálrendező szerepet töltött be. A 20-as évektől kezdve már rendszeresen meghívót küldtek. A „belépti” díj-ből a zenészeket tüztették. Legények, leányok külön-külön mentek a tánc helyére, „úgy gyűttek össze táncolni”. Párosán csak jegyesek mehettek.

A tavasz legjelentősebb táncalkalmai voltak az ún. „májfabálok”. A máj-fákat lányos házaknál, iskolaudvaron és kocsmáknál a legények állították fel május elsejére virradó éjszaka. A díszeket, piros, fehér kendőket, szalagokat a leányok adták a legényeknek. A fa kidöntése után minden legény a kedvesé-nek visszajuttatta azokat.

Ha nem tudtak fát szerezni, akkor egy ágat kötöttek hosszú póznára. A fa felállításától kezdve, annak kidöntéséig, minden vasárnap táncoltak a fa körül. Ezek szabad táncok voltak. Május utolsó vasárnapján - amely sokszor egybe-esett pünkösddel - volt a májfa kitáncolása, vagyis a májusfa kidöntése. Ekkor megrendezett bált tartottak. Hogy melyik vendéglőnél állították fel a májfat, az attól függött, kihez „húzott” a fiatalság. Rendszerint az alszegiek és a felszegiek külön állították a saját kocsmárosuknak. Ezért a kocsmáros a bál zenészeinek vacsorát és bort adott. Ha a bálnak vége volt, másnap hétfőn este (pünkösöd hétfő) fordították ki a fát.

Az uradalmakban a cselédek a puszta közepére állították a májfat és annak kitáncolása is ott zajlott le. Itt is minden vasárnap volt májfatánc, sokszor csak egy harmonikára. De annak kitáncolásakor a legények bort és cigányt

szereztek. Ekkor engedélyezve volt a pusztákon a másnap reggelig tartó bál, különben rendszerint nem. Megrendezett bál ezeken a helyeken általában csak a kettős ünnepeken volt (húsvét, pünkösd).

Egyszerű, rövid táncalkalmakat jelentettek mind a pusztákon, mind a faluban a közös munkák. Ilyenek voltak a kendertiprók, tollfosztók, kukorica-fosztók. Munka után a házigazda megvendégelte a segítségére összegyűjt fiatalságot és azok citerára, harmonikára „egy párat ugortak”.

Aratáskor a pusztákon dolgozó falusi legények és leányok esténként sokáig táncolgattak annak ellenére, hogy reggel korán kellett munkába indulniuk. Ha eső volt, akkor a szállásnak tánc is. Az aratás az uradalmakban aratókoszornő készítésével és táncsal fejeződött be.

Farsang alkalmával a múlt század végén még tartották a batyubálokat. Ezek szűk baráti körökben lezajló házimulatságok voltak.

Az asszonyok élelmet, a férfiak bort hoztak és azt éjfélkor feltálták. Batyubálok a pusztán is voltak.

A polgári táncszokások hatása a teaest. Ezeket még most is megtartják, általában télen, a farsang első vasárnapján.

A családi ünnepek közül a kézfogót, névestét is sok helyen táncsal ünneptették. A lakodalmat - amely ma is a különböző korosztályok legjelentősebb táncalkalma - külön ismertetjük.

Báli viselet. A leányok vasárnap délutáni báli viselete a következő volt. Tiszta fehér moll anyagból vagy rózsaszín, kék kartonból készült ruhát vettek magukra. A szoknyájuk két-három fodros, vagy „nagyfodros” volt. Az ingre és a szorosan összefűzött pruszlikra (alsóréklire) vették fel a magasnyakú, hosszú ujjú réklit. A felsőszoknya alá négy alsószoknyát vettek. Ezek alsó szegélyét kis fehér csipkével, illetve kék, fehér és piros kivarrásokkal díszítették. A bokáig érő felsőszoknyát hat szélből szabták és szorosan beráncolták. A szoknya elé fodros fehér vagy fekete kötényt kötöttek. A láb-beli fekete magas szárú, piros vagy kék „bukros ebe-lasztí”, vagy az úgynevezett „félregombos” cipő volt. Szép kerek kontyot fontak a hajukból, azt feltették koszorúba és fekete szalaggal felkötötték. A hajukat csonthajtúvel vagy dróthajtúvel díszítették. Nyakukba gyöngyöt raktak.

A legények kék posztóruhát, fehér két gombos, magas nyakú inget viseltek. A nadrág zsinóros, majd később zsinór nélküli volt. Az ingre ezüstgombos pruszlikot vettek fel. Megjelent már a pantalló is, de azt egy ideig még csizmával viselték. Szalagos, keskenykarimájú, gömbölyűen bevágott kalapot hordtak. A lábukra ráncos szárú, harmonikás csizmát húztak, amelynek a szárát felül kivágták, éppen azért „fecskefarkú” csizmának nevezték. A csizmájukba tengeripálcát tűztek és a kalapjuk mellé virágot. Búcsú alkalmával minden sorköteles legény feltűzte a kalapja mellé az egykoronás újoncvirágját. A tavaszi sorozás után a virágot szalagos kalap váltotta fel. A szalag a kabátjuk aljáiáig ért. Egyéb alkalommal rozmaring díszítette a kalapjukat.

Báli szokások. Bálok vagy táncok alkalmával a lányok a helyiség (kocsma) egyik oldalán álltak, míg a legények a söntés vagy a cigányok köré tömörültek, dalolgattak, vagy beszélgettek. A felkérés ugyanúgy történt, mint az ország többi részén: intettek a lánynak vagy nevéen szólították. Meg kell említenünk, hogy itt a lányokat és menyecskéket még a 20-as évek elején is így kérték fel a táncra. Amikor vége volt „egy táncnak” (szünet), akkor a legények nem kísérték vissza a lányokat a szüleikhez vagy a pajtásukhoz, hanem csak elengedték egymást a terem közepén és mindenki ment vissza a helyére. A következő táncra megint azt hívták, akit akartak. A tánc közbeni lekérés 1923-24 körül jött divatba. Ezt, mint rossz szokást emlegetik az idősebbek.

Az első tánc a bálokon a lassú csárdás volt. Ha ezt megunták, elkiáltotta magát valaki: „Húzd keresztül.” Erre elkezdtek a frisset táncolni. A zenészek mindig azt játszották, amit a legények kértek. Valamelyik legény a zenészek elé állt és a következőképpen rendelte a táncot: „Nekem húzd” vagy „Keverd meg”. Ilyenkor legtöbbször fizetett a muzsikásoknak. A táncok leggyakoribb sorrendje a következő volt: lassú, friss, ugrós vagy polka.

A zenészeknek a spontán táncmulatságokon nem volt meghatározott bérük, az csak a megrendezett bálokkal jött szokásba. Egy-egy táncsor után valamelyik legény kalapjával összeszedte a pénzt, vagy - mint már említettük - a megrendelt táncokért is sok esetben külön fizettek. Ha kevesellték a pénzt, akkor előfordult az is, hogy a zenész feleségek a férjeik elé ugrottak „nekem húzd” kiáltották és pénzt dobáltak nekik. Ez a legények megszegényítésére szolgált, „hogy lám, lám, itt asszonyok mulatnak”. A zenét a cigányokon kívül fúvós, vagy vonós magyar banda, esetleg tamburabanda szolgáltatta.

Egy táncsor után szünetet tartottak. Ekkor néha körbeálltak és különböző énekeket „lég-többnyire ropogósokat mondtak”.

A leányok egy szép szál rozsmaringot vittek magukkal a bálba. „Abban az időben a szerelem titkos volt, nem úgy, mint most.” Csak arról tudták meg, hogy egy legény udvarol a lánynak, hogy a rozsmaringja reggel felé már a leány kezében volt, mert tánc közben ellopta azt.

A kimuzsikálás szokását is ismerték Alapon. Ha egy leány visszautasította a táncbárió legényt, de még ugyanabban a táncban egy másikkal elment, akkor az illető legény leállította a zenét. Megfogta a leány kezét, „késérőt” húzatott és kitessékelt a bálból. Ez a kísérő-nóta a legtöbb esetben a Rákóczi induló volt.

Ha reggel felé hazament valaki, az is „késérőt” húzatott magának. Minél messzebb kísértette magát, annál többet kellett fizetnie. A legáltalánosabb kísérők a „Jaj Istenem úgy szégyellem hogy reggel kell hazamennem” szövegkezdetű dal és a Rákóczi induló voltak.

Lakodalom A szabad és a megrendezett bálok mellett, a lakodalom volt mindig a legjelentősebb táncalkalom. Ott kerül sor néha ma is - az idősebbek jelenléte következtében - a hagyományos táncok eljárására, illetve bemutatására. A lakodalom menetéből elsősorban a táncra vonatkozó részeket emeljük ki.

A lakodalom napja kedden vagy csütörtökön volt. A cselédség azt, mivel hétköznap az uradalmak nem engedélyezték, csak vasárnap tartotta. Az első világháború előtt a lakodalom rendezési feladatait még két vőfély végezte el. A vendégek meghívása a lakodalom előtt három nappal történt. A vőfélyek jelenye magas, rózsaszín szalaggal díszített kalap és tengeripálcából készített

vőfélybot volt, amelyet a „hívogatásra” magukkal vittek. A vőfélybotot a lakodalomba hivatalos-lányok a meghívás alkalmával szalagokkal vagy piros kendőkkel díszítették fel. Az 1914-es háború után a vőfélyek száma szaporodott. Kezdetben négy, majd hat vőfély volt, ugyanannyi koszorúslánnyal. Ezek száma állandóan növekedett, és az utóbbi idők lakodalmaiban már 24 vőfély és koszorúslány is szerepelt. Ma már ezeknek minél nagyobb száma a lakodalom fényének és ünnepi hangulatának az emelését jelenti. A rendezést és a szertartások irányítását természetesen ma is az első vőfély végzi. A első világháború után a vendégeket a szülők személyesen vagy pedig meghívó küldése útján hívták meg.

Az esküvőt kitűzött időpontban tartották meg. Előtte a vendégek a vőlegény, illetve a menyasszony házánál gyülekeztek. Újabbán mindig reggel kezdik a lakodalmat. A menyasszony fehér selyemruhát vett magára és a fején koszorú volt, a vőlegény pedig fekete posztóruhába öltözött. A vőlegény kalapját kék szalag és négy szál virág díszítette.

A vőlegényes ház násznépe átment a menyasszonyos házhoz kikémi a menyasszonyt és onnan már közösen mentek az esküvőre. A hosszan elnyúló falu miatt a mai napig gyakori volt a násznép kocsin való közlekedése. Ebben az esetben az első kocsin a menyasszony ült a násznagyával, továbbá az első vőfély az első koszorúslánnyal. A kocsis mellett rendszerint a nyoszolyóasszony ült. A második kocsival a vőlegény a násznagyával, a második vőfély és koszorúslány ment. A zenészeket leghátul szállították. A legények és leányok végigdalolták az utat. Előfordult olyan eset is, hogy legelől ment a vőlegény kocsija, mögötte a muzsikuské és a menyasszonyé leghátul maradt. „Ölöget járt a vőlegény a menyasszony után, most menjen a menyasszony a vőlegény után”. A menyasszony a násznéptől egy kilométerre szekerezett

Újabbán ha az esküvő délelőtt van, akkor az ebéd és a délutáni tánc a menyasszonyos ráznál zajlik le. Még a 20-as évek körül az esküvő után legtöbbször „kocsmára szálltak” és ott táncoltak. Hoztak néhány véka süteményt, kalácsot, és ki-ki a saját költségére a kocsmáros borát itta. A kocsmái tánc különösen a cselédeknél volt gyakori, mert szűkösen voltak helyiségben. Este innen mentek a vőlegényes házhoz vacsorára.

Vacsora után megkezdődött a tánc, amely jó idő esetén a ház udvarán felállított sátorban zajlott le. A zenészeket a vőlegény fogadta. Gyakori volt még abban az időben, hogy kéttagú zenekarra táncoltak. A táncot a menyasszony asztaltól való kikérésével kezdték meg. Az első vőfély „kérte ki” a menyasszonyt a násznagyoktól. Ez a következőképpen történt. A vőfély énekszóval először a nyoszolyóasszonyt, majd a koszorúslányokat kérte ki. Ekkor a nyoszolyóasszonnyal rendszerint a férje, a koszorúslányokkal pedig a vőfélyek táncoltak. A koszorúslányokat egyenként - vagy ha a násznagy megengedte - együtt kérte ki. A menyasszony kikérésére utoljára került sor s azt egyedül, de legtöbbször „párjával”, a vőlegénnyel együtt „adták ki” a násznagyok. Akkor felállították a menyasszonyt az asztalra és megnézték, hogy nincs-e valami hibája. Ha a legények vacsora közben ellopták a cipőjét, megkezdődött a veszekedés, alkudozás. A násznagyoknak kellett a legényektől kiváltani a cipőt olyan összegért, amit a vőfélyek szabtak meg. Miután a vőlegény táncolt a menyasszonnyal, megkezdődött az általános tánc. A kiké-
rő nóta a következőképpen hangzott:

Quasi giusto ♩ = 58

Kér-jük a-lá - za - to - san, kér-jük a nász-nagy u-ra-kat,

A ke-zünk-höz ki-ad-nák pár-já-val a vő-le-gény u-run-kat,

Lá-bam hány-ja mó-do- san, vé-lük bá-nunk o-ko- san

Kér-jük a-lá - za - to - san, kér- jük a nász-nagy u-ra-kat.

„Legyenek szívesek a násznagy urak, adják ki vőlegény urunkat párjával” (vagy nyoszolyóasszonyt, koszorúslányokat). Ma már a menyasszony asztaltól való kikérésének ez a formája nincs meg, de a pusztákon néha még előfordul. Akikért személyekkel való tánc ugyanezre a dalra történt, természetesen a zenészek felgyorsították azt. Vacsora után az asszonyok és a koszorúslányok tánchoz öltöztek, de az utóbbiak a koszorút a fejükön hagyták. Éjfélig folyt a tánc, amíg a menyasszonytánc el nem kezdődött.

A menyasszonytánc még ma is a következőképpen zajlik le. Éjfélkor bekötik a menyasszony fejét menyecskekendővel és az első vőfély bevezeti a vendégek közé. A menyasszonytáncra felszólító rigmus után az első vőfély megkezdi a táncot. A vendégek, fér fiak és nők, vegyesen sorra táncoltatják a menyasszonyt és a násznagyok elé helyezett asztalra pénzt, illetve ajándékot tesznek. A vőfélyek különböző rigmusokkal és serkentő szavakkal bíztatják a násznépet a táncolásra. A zenészek a vőfély irányítása szerint lassút, vagy frisset játszanak. Régebben friss tempójú nótákat játszottak a menyasszonytánchoz. Mikor a vőlegény már azt látja, hogy ritkulnak a táncolok, egy dióstortával kiváltja a menyasszonyt. Lerakja a násznagyok elé az asztalra és azt egy öregasszony összetöri. A vendégek annak darabjait szétkapkodják. A vőlegény táncolni kezd a menyasszonnyal. A vőfély söprút ragad és elkezdi őket „meszelni”, hajtani, miközben kiabálják, „szaporodjatok, mint a csicsóka, szaporodjatok, mint a csicsóka”. A konyhaajtón hajtják ki őket. A menyasszony kötőjébe beleöntik a pénzt, a koszorúslányok meg viszik az ajándékot.

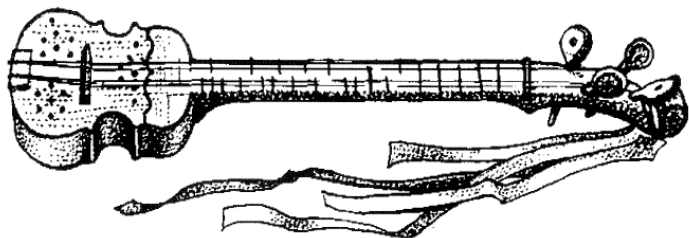
A menyasszonytánc után egy vagy két legény felöltözik női ruhába. Rendszerint a közelben lakó szomszéd lányok ruháját veszik fel. Bevezetik őket, beköszöntőt mondanak és egy tréfás menyasszonytánc kő vetkezik. A legények tréfásan, groteszk mozdulatokkal táncoltatják azokat és a kihelyezett tárgyakra kisebb összegeket dobálnak. A pénzt a cigányok részére gyűjtik. Ezeket is, de meglehetősen durván, söprúval hajszolják ki. Az is megtörtént, hogy csonthalmaszt hoztak be és összetörték mint előzőleg a dióstortát. Ez volt a jel a tréfás menyasszonytánc befejezésére.

Utána reggelig folyik a tánc. Hajnal felé főleg csak a férfiak, házasemberek mulatnak, ilyenkor kerülnek elő a virtuskodó tréfák és esetleg a régi táncok.

Felcsendülnek az ugrós dallamok. Fűrészbakot kapnak a hátukra és úgy táncolnak. Felkapaszkodnak a lakodalmi sátor tartó keresztfákra és a zene ritmusára rugdalják azokat. Föllépnek a sátor vagy a ház tetejére és a cigányt is magukkal viszik. A hangulatnak megfelelően ugróست játszanak a zenészek. Megfigyelhetjük, ha már nem is táncolnak, de ezeket a tréfás virtuskodó játékokat ugrós dallamokra végzik. Ez a jelenség arra mutat, hogy régen is a hangulat tetőfokán jelentkezett elsősorban ez a tánc típus. Az ugrós mellett a lakodalmakban reggel felé előkerül a polka, vagy annak tréfás játékos változatai.

Ha valaki reggel hazamegy, „késérőt” huzat magának. Ha kétféle hangszeres, tehát fívós vagy vonós hangszeren játszó zenészek vannak a lakodalomban, akkor a rézhangszerekkel kísérik a vendéget. Elkísérik a kapuig, s arokig vagy csak a konyhaajtóig, ahogy az illető kívánja.

Ma már a megrendezett táncalkalmak száma meg növekedett és azok főleg a kultúrház helyiségében zajlanak le. Az éjfélig tartó, tehát nem engedélyhez kötött szabad bálakat szintén ott tartják. A májfatáncok ma is elevenen élnek. A kultúrház udvarán állítják fel a fát. Minden vasárnap tartanak ott májfatáncot és május utolsó vasárnapján táncolják ki. Az egyéb táncalkalmak közül legjelentősebb a lakodalom. A hagyományos táncok főleg itt kerülhetnek elő. A falu egyes jelentős eseményeit is táncal ünnepelik meg (pl. iskola-avatás, tsz alakulásának évfordulója stb.).

4. TÁNCZENE

A nem kötött, spontán táncalkalmak zenéjét citera vagy harmonika szolgáltatta. Azokat ezért „citorás” „hermonikás” bálókna is nevezték. A harmonika - a zenekart pótló erősebb hangzása miatt - fokozatosan kiszorította a citerát, bár az néha még a kisebb házi mulatságokon előkerült. A citerát a harmonika megjelenése után már sokan lenézték. Előfordult az is, hogy a két hangszert együtt használták. A citerát a harmonikához hangolták, „összeszedték”. A vasárnap délutáni táncokon, ha nem volt más zene, egy harmonikás játszott talp alá. A faluban és a pusztákon már az 1900-as évek elején többen értettek ehhez a hangszerhez. Ha valahol táncra készültek - vasárnap délután vagy tollfosztók, kukoricafosztók alkalmával - elhívtak egyet vagy többet és azok muzsikáltak. Ezt a harmonikás legények szívességéből, barátságából tették. Legfeljebb megvendégelték őket a tánchelyen - kaptak „egy ital bort”.

Az idősebbek említik, hogy citera vagy harmonikás mellett kísérőhangszerként használták a köcsögdudát. Bögöztek, „zuhultak” azzal. A köcsögduda később már csak a karácsonyi köszöntők és a húshagyókeddi „bolondozók” hangszere lett. Ismerték a kíséretitmus adásának azt a módját is, hogy a ládára helyezték ujjukat „sodrófázták”. Tányért tettek a ládára, hogy így még nagyobb zajt okozzon. Az eddigi ismeretek alapján megállapíthatjuk, hogy a bögözésnek ez a formája Dunántúlon általános lehetett.

A megrendezett bálókra, továbbá a lakodalmakra bandát fogadtak, amelynek összetételét cigány, illetve paraszt-muzikusok alkották. A parasztokból álló zenekart - mint mindenütt az országban - „magyar bandának” nevezték. A falu tánczene szolgáltatásában jelentős szerepet töltött be a cigány Kuti család. („Kuti Franci”). Ezek Alapon telepedtek le, de a múltban nem laktak itt állandóan. A szomszédos Cecéről - ahol a 30-as évekig tartózkodtak - rendszeresen átjártak Alapra muzsikálni. Az idősebbek táncemlékei e család három utolsó generációjának a zenéjéhez kapcsolódnak. Jelenleg is ők a falu muzikus cigányai. Rendszerint 6 tagú bandájuk van. Szükség esetén a szomszédos községekben (Cece, Vajta) hoznak erősítést.

Meg kell említenünk, hogy a régi lakodalmakban gyakran két szál hegedűre táncoltak. Erre utal a közölt régi leánytánc dallamának egy verse (32. sz. tánc második dallam. Táncdallam gyűjtemény 44. sz. 3. vers.)

Gyere be rózsám gyere be,
Csak magam vagyok ide be,
Két cigán legén hegedül
Csak magam járok egyedül.

Már az 1890-es években játszott Alapon egy „hegedűs magyar banda”. Ez 7 tagból állott. A primás id. Szabó György volt. Működött egy cigánybanda is Bakonyi Antal („Tóni bácsi”) primással. Az 1900-as évek elején alakult a „trombitás magyar banda”, amelyet Tímár Vince vezetett. Mindhárom bandában a sípos Vámosi István volt (sz. 1873. megh. 69 éves korában), aki a zenekarokban vezető szerepet töltött be. Sok esetben az anyagi ügyeket is ő intézte. „Ő vállalt bált, ő vállalt lakodalmat ő vette fel a pénzt, a bálba is őneki attak és akkor aztán, mikor vége volt a bálnak, szépen elosztzkodtak.” A fúvószenekar hangszerösszetétele a következő volt: 2 síp (Esz, B klarinét), 1 „figlihornis” (B szárnykürt, a német flügelhorn eltorzítva), 1 „paxtiglihornis” (basszus szárnykürt), 1 „kontrás” (Esz trombita), 1 „kis-kontrás” (basszus B trombita), 1 „bumberdós” (a bombardon eltorzítva) és 1 dobos. A „hegedűs magyar banda” 1910 körül oszlott fel, a cigánybanda és a „trombita banda” az első világháború után.

A 30-as évek elején alakult egy rézfúvós hangszereken játszó magyar banda. Hatan vagy tizenketten játszottak benne. A zenekar összetétele a következő volt: 2 síp (Esz, B klarinét) 2 szárnykürt, 2 „basszánykürt”, 2 „kis kontra”, 2 „nagy kontra”, 1 helikon és 1 „bumberdó”. Ezek a helyi bálokon, tánciskolákon, lakodalmakban, de a szomszédos községekben is muzsikáltak különböző táncalkalmakon. Egyes helyeken 6 tagú, de máshol 12 tagú zenekart igényeltek, amint azt az anyagi körülmények megengedték. A zenekar vezetője Kiss Mihály volt, Bimüller György németkéri (sváb) lakos foglalkozott velük. Kb. az 1940-es évekig működtek.

Kedvelték a 20-as és 30-as években működő 7 tagú sárszentmiklósi tambura-zenekart is (pengető hangszerek). Ők rézhangszereken is muzsikáltak. A „házban” rendszerint tamburán játszottak, mert ott nem okozott nagy zajt, „tompaságot”. Csak, ha valaki külön kérte, vagy a reggeli „késérők” alkalmá-

val vették elő a rézhangszereket. A lakodalmi kísérőket is fúvós hangszereken játszották. A bandát Porkoláb György vezette.

A tambura-zenekarokat vagy azok emlékét a Duna mindkét oldalán Baranyától, Bácskától (pl. Kunszentmiklós, Nagybaracska, Sárköz) Fejér megyéig megtaláljuk. A hangszer valószínűleg délszláv közvetítéssel került az itt élő magyar parasztság, illetve cigányok használatába. Fejér megyében eddig Cecéről (cigány), Sárszentmiklósról és Perkátáról (magyar) van adatunk tamburásokra.

A 40-es években fúvós és vonós hangszereken játszó magyar banda muzsikált a faluban. Jelenleg a helybeli cigányok mellett vonós hangszereken játszó magyar zenekar működik. Ha arra még szükség volt, más helységről Sárbogárdról, Dunaföldvárról, Cecéről, Vajtáról hozattak muzsikusokat.

Táncdallamok. A következőkben ismertetjük Alap hagyományos népi tánc-zenéjének néhány fő típusát. A dallamok részletes elemzése nem lehet a feladatunk, csak néhány megjegyzést fűzünk azokhoz. Egyes dalok, zenedarabok táncdalok kapcsolataival a „Táncok” című fejezetben már foglalkoztunk. A táncdallamok közlését a táncok ismertetésének a sorrendjében végezzük el.

A dallamokat 4 csoportba osztjuk fel: 1. Kanásztánc, 2. Ugróséskísérő, 3. Lassú és friss, 4. Leányjáték.

A dallamok gyűjtése magnetofon-felvétel segítségével történt. Egyes dallamoknak igyekeztünk minél több variánsát összegyűjteni. A sokféle változat egy bizonyos dallamtípus eleven életére utal. Az összegyűjtött anyagból csak néhány változatot mutatunk be. Ha valamelyik dallamot a funkciójában nem figyelhettünk meg, akkor megérdeklődtük, hogy az milyen tánc kísérőzenéje. Ezeknél a táncelnevezést zárójelbe tettük. Tehát a dalok csoportosítását adagyűjtés, dallamok típusa és más vidékekről származó analógiák alapján végeztük el. A dallampéldáknál a tempót az adatközlők előadása szerint jelezzük, tehát nem minden esetben fedti a táncok valódi tempóját.

A dallamok egy részét ifj. Kuti Ferenc prímás (sz. 1927.) és Kovács Sándor vajtai prímás (sz. 1887.) hegedülte magnetofonszalagra. Mindkettő ugyanannak a környéknek a tánczenei ízlését jól ismeri. A többi dalt nagyrészt azok a parasztek énekelték, akiktől a táncokat gyűjtöttük. Meg kell emlí-

tenünk, hogy a paraszti énekesek az egyes dallamok szebb változatát ismerték, mint a zenész-cigányok.

1. Kanásztánc dallamok. Ezekből a sajátos kanásztánc-ritmusú dalokból Alapon a legkedveltebb és jelenleg is a „kanászos”-tánc kísérezője az 1. sz. dal és annak variánsai (2-3. sz.). A példatárban közölt 3. sz. tánc zenéje ugyancsak ennek hangszeres előadása. Ez a dallamtípus népzeneink ösrétegébe tartozik. Első változatát Bartók Béla vette fonográfhengerre a Tolna megyei Felsőiregben.

Többek között erre a dallamra vonatkozik az a megjegyzése: „Szerepüket illetően valószínű, hogy tánczenélőül szolgálhattak talán, mint valamilyen kanásztánc dallamai.” A típus elterjedésére utal az Alapról és környékéről ismét számos változat. Az utóbbi időben azt is megfigyelhetjük, hogy foxtrott kíséretére használták a bálokon.

Az 5. sz. hangszeres darab és annak 6., 7. számú énekelt változatai országszerte elterjedt típus képviselnek. Különösen sok variánsa és Somogyban. (Az első közlése e típusnak Bartók Béla vésztoi gyűjtéséből való.)

A 8. sz. hangszeres dallamot az egész magyarlakta területen, de különösen az erdélyi magyarok és románok között egyaránt ismerik. Ezzel a dallamtípussal foglalkozik Vargyas Lajos a Somogy megyei táncdallamok című tanulmányában. Egy cigánybanda és egy paraszthege dús által előadott változatát közli. Ugyancsak ő az Ugor réteg a magyar népzeneben című munkájában foglalkozik e dallammal. Ha jelenleg közölt vajtai dalunkat megfigyelhetjük, azt tapasztaljuk, hogy a második része, tehát a 3. és 4. sor az 1. sz. kanásztáncdallam 1. és 2. sorának a változata. Ez nem véletlen jelenség, hanem a környék cigányai között kialakult forma. Id. Kuti Ferenc (sz. 1890) ezt a dallamot hasonlóképpen játszotta. 2. Ugrás és kísérő dallamok. A kétféle különböző funkciót betöltő típust egy csoportban ismertetjük. Egy helyen tárgyalhatjuk őket azok azonos tempója, kíséret ritmusa (esztam) és dallamtípusa miatt. A kísérő dallamokra ugróst is tudnak táncolni. Ezek között szintén megtaláljuk a régies táncdalokat. Más vidékekről ismerjük azt a jelenséget, hogy az ugrós típusnak megfelelő tánc lakodalmak alkalmával menettáncként szerepel, így például a Kalocsa környéki marsokra gondolunk. Különben - mint már tudjuk - Alapon

is találkozunk műzenei eredetű marsszerű ugrós dalokkal, (pl. Három bokor ribizli... 30. sz. tánc dallama, Ityóka, pityóka, ripityóka).

Ebbe a csoportba tartoznak a már említett béres dalok. (12-16. sz.) A legáltalánosabbak a 12. és 13. számú dallamok. A 12. számú dal első gyűjtője Bartók Béla volt a Tolna megyei Felsőireg községben. A 13. sz. dallam szép kvintváltó formáját ugyancsak ő vette fonográfhengerre 1906-ban a Fejér megyei Baracson. A 16. sz. dal a 13. hangszeres változata.

A 12-13. és 14. számú dallamok egy-egy változatát Garbacz Györgyné énekesünk egymásután szinte összefüggő egységként dalolta. Ez a tény ezeknek az ugrós tánchoz való tartozását erősíti meg. A 14. számú dalt eddig Alapon csak tőle hallottuk. A frig zárlattal végződő 15. számú dallamot csak egy adatközlő tudta. A Somogy és Tolna megyei párhuzamok alapján szintén ugrós nótának tekinthetjük. Az első változatát Bartók Béla jegyezte fel Felsőiregben.

A 18. sz. dal sok változata annak eleven életére utal. A 19. darab ugyanannak a hangszeres változata. Pásztorok, parasztok egyaránt kedvelték. Arany János „Kondorosi csárda mellett...” kezdetű versére (Népdalok 11.) szerzett dallam giusto tempójú változata.

A 21. számú nóta és annak hangszeres (22.) változata - mint a szövege is mutatja - hajnali kísérő, de ugrós táncolásra is kiválóan alkalmas. A 23. számú dallammal elsősorban lakodalmas menetet kísérek.

Ennek ilyen jellegű használata országszerte elterjedt jelenség. A vajtai prímás kísérő kérésekor a 22. és 23. dalt felváltva játszotta. Ugyancsak lakodalmi menetdal a 30. sz. nóta. Ezzel kapcsolatban az adatközlő megjegyezte: „Mikor mentünk a nászba, a templomba az esküvőre” - akkor énekelték.

3. Lassú és friss dallamok A csárdás nóták közül csak néhányat ismertünk. Ma már a zenészek főleg műzenei eredetű lassút és frisset játszanak. A táncok filmfelvétele alkalmával népzenei tudásukból csak a 34. sz. dalra táncoltak csárdást. Ez a dal akkor lassúként szerepelt. A 36. és 37. számú zene szintén csárdásként szerepelt, de meg kell jegyeznünk, hogy elsősorban friss táncolásra alkalmasak. Tolnában (Sárköz) ezt a típust ugrós jellegű (verbunk) táncok kíséretére használják. A lassút rendszerint frissként is játszhatják a zenészek. Néhány mű-zenei eredetű dallam csak frisshez alkalmas. Ilyen többek

között a 38. és 40. számú hangszeres zenedarab. A 38. sz. dalt főleg lakodal-
mak alkalmával muzsikálják. A 40. sz. dallamot Csípd meg bogár... szöveg-
kezdettel a cigányok az egész országban ismerik. Ez már Bihari idejében ked-
velt darab volt és Széchenyi István a híres magyar táncok között említi. Egy
múlt század eleji kéziratos dallamgyűjteményben a „Fehér Vármegyében
Közönségesen Kedvelt Magyar Tántzok-1823.” között is szerepel. Vargyas
Lajos a Somogy megyei tánc dallamok című munkájában foglalkozik e típus-
sal. Ma már csak hangszeres változatát ismerik.

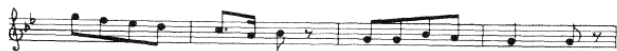
4. Leányjáték dallamok. E dalok közül a 42. és 44. számú dallamokat kö-
vetkezetesen éneklik. A 42. sz. dal számos változata közül Bartók Béla felső-
iregi és Kiss Géza kákicsi gyűjtésére utalunk. Fejér megyében, de egész Du-
nántúlon ez a típus általánosan kedvelt dal. Ugyanehhez kapcsolódik Alapon
néhány adat szerint a 47. sz. játékdal is. A 42., 44., 47., 50. számú dallamok
változatait megtaláljuk a Magyar Népzene Tárai. Gyermekjátékok kötetében.
Röviden összefoglaltuk a legjellemzőbb tánczenei darabokat. Az egyes dalla-
mok főleg dunántúli kedveltségét és elterjedését igyekeztünk vázolni. Megfi-
gyelhettük, hogy a legjellemzőbb dalok egy részének első lelőhelyét Somogy,
Baranya, Tolna megyékből ismerjük. A legtöbb típus ezeken a területeken a
táncgyűjtések során került elő.

TÁNCDALLAMOK

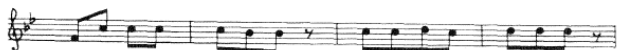
Gusto ♩ = 96

Csó-ri ka-nász mit főz-tél? Tü-dét kü-posz- tá - val.

Mi-vel rán-tot- ted te be? Ha-sa szu-lon - ná - val.

Süt-tem, süt-tem tel-le-le, Itt a disz-nó e - le-je,

Us-tor is van, bot is van, majd meg-hi-zik a sis-ka.

2. Elszaladt a siska disznó kilenc malaccával
 Utána jállt a kanász a görbe bottyával.
 Megáj siska megfoglak, jó összeostorozlak,
 Mer' utor is van, bot is van, majd meghízzik a siska.

Fekti József 1903.

Martin-Pesovár F., 1958.
Lej.: Halmos I.

Megjelent: Pesovár F., 1960. 1. sz. dallam

Giusto ♩ = 72

Csó-ri ka-nász mit fűz-tél? Tű-dőt ká-posz- tá - val

Mi-vel rán-tot-tad be azt? Ha-sa-sza-lon-ná- val,

Ej de-re-lye, de-re-lye, itt a disz-nó e-le-je,

Us-tor is van bot is van, majd meg-hi-zik a sis-ka.

Garbacz Györgyné
sz. Vámosi Julianna 1898.

Martin Gy.-Pesovár F., 1958.
Léj.: Halmos I.

Megjelent: Pesovár F. 1960. 2. sz. dallam.

KANÁSZOS FÜTYÜLVE

3

Alap

♩ = cca 100

The musical score is written on four staves. The first staff starts with a tempo marking '♩ = cca 100'. The music is in 2/4 time and B-flat major. It consists of a series of rhythmic patterns, including eighth and sixteenth notes, with some triplets and rests. The piece ends with a double bar line.

Ulicza János 1898.

Gy.: Martin Gy.–Pesovár F., 1958.

Megjelent: Pesovár F. 1960. 3. sz. dallam.

Lej.: Halmos I.

♩ = 76

Min-den-ki-nek van ba-bá-ja csak én né-kem nin-csen,
 Min-den-ki-nek ket-tő há-rom, né-kem meg egy sin-csen.
 Ha az Is-ten egy-gyet ad-na, hej de meg-be- csül-ném,
 Ke-zét lá-bát ösz-sze-köt-ném, ugy a füst-re ten - ném.

Garbacz Györgyné
 sz. Vámos Julianna 1898.

Gy.: Martin Gy.-Pesovár F.
 Lej.: Halmos I.

Megjelent: Pesovár F. 1960. 5. sz. dallam

♩ = 112

Ar-ra ja-lá tót gye-re-kek fa-pa-pucs-ba jár - nak.

A-zok é -lik vi-lá-gu-kat pá-ro-sá-val hál-nak.

De én sze-gény tót gye-rek csak e-gye-dül há- lok,

A-kor-mer-re ta-po-ga-tok csak fa-lat ta lá - lok.

Tenke József 1901.

Gy.: Martin Gy.-Pesovár F. 1956.

Megjelent: Pesovár F. 1960. 6. sz. dallam

Giusto ♩ = 126

Bé-res va-gyok, bé - res,

Bé-res-nek sze- gőd - tem,

Sej, jön az új esz-ten-dő,

jön a sze-kér ér - tem.

2. Sajnálom ökrömet, Vas-járomszögemet,
Sej, cifra ösztökémet, Barna szeretömet.

3. Ökröm a réten, Gulyám a vetésen,
Taligám a borozdában, Magam a csárdába.

Ulicza Jánosné
sz. Bernáth Rozália 1906.

Gy.: Martin Gy.–Pesovár F. 1958.
Lej.: Halmos I.

Megjelent: Pesovár F. 1960. 8. sz. dallam és
Pesovár F. 1982. 58. sz. dallam

Giusto ♩ = 104

Bé-res-le- gény, rakd meg a sze- ke-re-det

Sár-ju tús-ke bö-kö-di a te-nye-red.

Hen-nél job-ban bö- kö-di a te-nye-red

An-nál job-ban rakd meg a sze- ke-re-det.

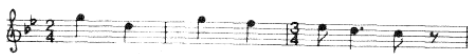
2. Béres legény meztláb ment szántani,
 Otthon hatta a csizmáját patkolni.
 Kilenc kovács nem merte el vágyalni,
 Mert nem tudott aranpatkó csinálni.

3. Béreslegény meghalt az istállóba.
 Kítették a holttestét az udvarra,
 Így tunni meg, ki az árva ki-ki-ki,
 Nem borul a koporsójára senki.

Fekti Józsefné
 sz. Egyed Julianna

Gy.: Martin Gy.–Pesovár F. 1958.
 Lej.: Halmos I.

Megjegyzés: Romlott dallam, terjesztésre nem alkalmas.
 Megjelent: Pesovár F. 1960. 9. sz. dallam.

Giusto $\text{♩} = 84$

Bé - res, meg - halt a bé - res,

Nem mond - ja már az ö - kör - nek

Hogy hajthe - re, Ren - des I

Garbacz Györgyné
sz. Vámosi Julianna 1898.

Gy.: Martin Gy.-Pesovár F. 1958.
Lej.: Halmos I.

Megjegyzés: Ennek a csonka változatnak a teljes formáját lásd: Somogyi táncok.
Táncdallamgyűjtemény: 39. sz. verbunk.

Megjelent: Pesovár F. 1960. 10. sz. dallam és
Pesovár F. 1982. 60. sz. dallam.

Giusto ♩ = 69

Bé-res le-gény li-li - om, (y)

Te-tü - je van mil-li - om.

Van is no-ki ha- tal-ma, (y)

A hun víz-köt va - kar-gya.

id. Tóbel Lajos 1866.

Gy.: Pesovár F. 1959.
Lej.: Halmos I.

Megjelent: Pesovár F. 1960. 11. sz. dallam és
Pesovár F. 1982. 64. sz. dallam.

Giusto ♩ = 120

The musical score is written on two staves. The first staff is in treble clef, one flat key signature, and 3/4 time. It contains the first four measures of the piece. The second staff continues the melody for the next four measures. The tempo is marked 'Giusto' with a quarter note equal to 120 beats per minute. The piece ends with a double bar line and repeat dots.

Kuti Ferenc primás 1927.
Nyári Dezső kontrás 1932.

Gy.: Martin Gy.–Pesovár F. 1958.
Lej.: Halmos I.

Megjegyzés: a 13. sz. dal hangszeres változata.

Megjelent: Pesovár F. 1960. 12. sz. dallam.

Giusto ♩ = 92

El-sza-ladt a el- sza-ladt a pör-ge te - hén,

U-tá -na-járt, u -tá-na-járt gu-lyás le - gény,

Meg - ájj pör - ge a szen-te - det !

Hol-nap dél-re ki-te-ri-temel is a-dom meg is i-szom a bő-rö-det.

2. De leszakadt a, leszakadt a kutam gémje,
Hol itatok, hol itatok holnap délbe?
Pántlikát kötök a gémre,
Mégis megitatok rajta holnap délbe.
3. Nincs szebb virág, nincs szebb virág a rózsánál,
Nincs szebb kislány, nincs szebb kislány a barnánál,
Mert a barna szeme csallá,
Én is azér, én is azér kaptam rajta.

4. Nincs szebb virág, nincs szebb virág a szegfűnél,
Nincs szebb kislány, nincs szebb kislány a szőlőkénél,
Mert a szőke úri fájta,
Én is azér, én is azér' kaptam rajta.
5. Amoda lenn bagia mellett, bagia mellett,
Három birkám hatot ellett, hatot ellett.
Van már birkám, van báranyom,
Szerethetsz már kis angyalom, gyöngyvirágom.
6. Kocsmárosné eb az ünge, eb az ünge,
Nagy hiba van, nagy hiba van már odabe,
Hiba van a gréta körül,
A menyecske egyet föl ról, kettőt törül.

Fekti József 1903.

Gy: Martin Gy.–Pesovár F. 1958.
Lej.: Halmos I.

Megjegyzés: A 3–4. versszakot Garbacz Györgyné, az 5–6. versszakot Juhász József (1958-ban 94 éves) előszállási lakos énekelte. Az alábbi ezt a dalt „Kanászfélének” nevezte. Az utolsó versszak Arany János „Kondorosi csárda mellett...” kezdetű versének (Népdalok II. 3. és 4. versszak) folklorizált változata.

Megjelent: Pesovár F. 1960. 13. sz. dallam.

Giusto ♩ = cca 116

Daj Is -te-nem, de szé-gyel-lem, Hogy dél-be kell
 ha-za-men-nem Így tedd rá, úgy tedd rá,
 Tedd le, vedd le, vedd le, vedd rá, Mer már hó-nap
 nem é-rünk rá, Így tedd rá, úgy tedd rá
 Fél-re kell a szé-gyent ten-ni, Még-is csak ha-
 za kell men-ni, Így tedd rá, úgy tedd rá.

2. Azt gondoltam, mindig így lesz,
 Hogy szeretóm soha sem lesz,
 Így tedd rá, úgy tedd rá
 Dehogy nem lesz, de már van is,
 Nálad babám szebb is, jobb is,
 Így tedd rá, úgy tedd rá.

3. Árpa törek, búza törek,
Megölelgetett az öreg,
Ma tedd rá, ma tedd rá,
Hej tedd rá, tedd rá, tedd rá,
Mer' mán holnap nem érünk rá,
Ma tedd rá, ma tedd rá.

4. Uccú tedd rá, tedd rá, tedd rá,
Mer' mán holnap nem érünk rá,
Ma tedd rá, ma tedd rá.
Hej hogy az öreg láttya,
A hideg őt majd kirázza,
Ma tedd rá, ma tedd rá.

Ulicza Jánosné
sz. Bernáth Rozália 1906.

Gy.: Martin Gy.–Pesovár F. 1958.

Megjegyzés: Az utolsó két versszakot Garbacz Györgyné énekelte. A dallam hajnali kíséző,
de ugrós táncolására is alkalmas.

Megjelent: Pesovár F. 1960. 15. sz. dallam és
Pesovár F. 1982. 83. sz. dallam.

Giusto ♩ = 100

The musical score consists of two staves. The first staff is the right-hand part, starting with a treble clef and a key signature of one sharp (F#). It begins with a quarter rest, followed by a series of eighth and quarter notes. The second staff is the left-hand part, starting with a bass clef and a key signature of one sharp (F#). It begins with a quarter rest, followed by a series of eighth and quarter notes. The piece concludes with a double bar line and repeat dots.

Kuti Ferenc primás 1927.
Nyári Dezső kontrás 1932.

Gy.: Martin Gy.–Pesovár F. 1958.
Lej.: Halmos I.

Megjegyzés: a 21. sz. dal hangszeres változata.

Megjelent: Pesovár F. 1960. 16. sz. dallam.

Giusto ♩ = 69

Ki - csiny ko - rom - ba ta - ni - tott en - gem ez a - nyám,

Ha meg - nő - vők kő - kény - sze - mű bar - na legény le - gyen a ba - bám.

Van is ne - kem kő - kény - sze - mű szép bar - na

Hom - lo - ká - ra gőn - dő - rő - dik a ha - ja.

2. Végigmegyek alszlapi tyuhaj nagy uccán,
Betekintek kisangyalom rácsos ablakán,
Éppen akkor vetette meg az ágyát,
Rozmaringgal sópörte a szobáját.
3. Megjöttem az esküvőről kérdi jaz anyám,
Szereted e lányom az uradat igazán,
Ha már eddig megelegettem véle,
Remélem, hogy párja leszek örökre.

Garbacz Györgyné
sz. Vámosi Julianna

Gy.: Martin Gy.-Pesovár F. 1958.
Lej.: Halmos I.

Megjelent: Pesovár F. 1960. 18. sz. dallam

Giusto ♩ = 116

Gyen-ge ja nád le-háj-lik a föld-re,

Sír a kis-lány el-hal-lik mesz - szi-re,

El - hal - lik a fe-hér-vá-ri ka-szár-nyá-ba,

Meg-sza-ba-du-lok ba-bám nem-so - ká - ra.

2. Megszabadulok, meg is házasodok,
Azt veszek el, akit én akarok,
Elveszem a csárdás szobalányát,
Kivel eltöltöttem sok éjszakát.
3. Sok éjszakát, sok számos napokat,
Verje meg az Isten a lányokat,
Verje, verje, veretlen se hagyja,
Aki ja babáját ilyen hűtlen hagyja.

4. Azér' hogy én ilyen korhel vagyok,
Kilenc kislány szeretője vagyok,
A tizedik halva fekszik értem,
Ibolyaszín gyászos temetőben.
5. Azér' hogy én ilyen sápadt vagyok,
Ne gondold babám, hogy beteg vagyok,
Elsárgított engem a szerelem,
Nálad nélkül mit ér az életem.
6. Szépen úszik a vadkácsa a vízben.
Szépen legel a juhom a réten,
Szépen szól a csengő a nyakában,
Megszabadulok babám nemsokára.

Ulicza Jánosné
sz. Bernáth Rozália 1906.

Gy.: Martin Gy.–Pesovár F. 1958.

Megjegyzés: Igen népszerű dal. Rendszerint lassú dallamként szerepel. A 3. versszakot
Molnár Györgyné sz. Lengyel Julianna 1905. énekelte és az utolsó versszak
Garbacz Györgyné közlése.

Megjelent: Pesovár F. 1960. 19. sz. dallam.

♩ = cca 120

Tul-só so-ron, meg az in-nen-ső so-ron e-sik az e - ső,

Sza-lagy kis-lány meg-ver az e - ső.

Ei - sá- ro - so- dik a ci-pel- lőd,

Meg-ver ér- te ja te sze-re- tőd.

Ulicza János 1898.

Gy.: Martin Gy.–Pesovár F. 1958.

Megjegyzés: A 2. és 3. versszakot énekelte
Molnár Györgyné sz. Lengyel Julianna 1905.

Megjelent: Pesovár F. 1960. 20. sz. dallam.

♩ = cca 116

Kut-á - gas gé - mes-től,
Le - sza - kadt vöd-rös-től,
Egy-szer-e vagy két-szer, nem mon - dom meg,
Gye-re i - de ró-zsám, hadd su-gom meg.

Ulicza Jánosné
sz. Bernáth Rozália 1906.

Gy.: Martin Gy.-Pesovár F. 1958.

Megjelent: Pesovár F. 1960. 21. sz. dallam

$\text{♩} = 112$

The musical score is written in G major (one sharp) and 4/4 time. It consists of five staves of music. The first staff begins with a treble clef, a key signature of one sharp (F#), and a 4/4 time signature. The tempo marking is quarter note = 112. The music is written in a single melodic line with a final double bar line and repeat dots.

Dúdolta Garbacz Györgyné
sz. Vámosi Julianna 1898.

Gy.: Martin Gy.–Pesovár F. 1958.

Megjegyzés: Lakodalmi friss csárdás. Első sorát szöveggel éneklük: „luk kő, luk kő...”
Garbacz Györgyné szerint a menyasszony asztaltól való kikérésekor erre is táncolnak.

Megjelent: Pesovár F. 1960. 22. sz. dallam.

Giusto ♩ = 138-144

É - va szí - vem É - va,
 Most é - rik a szil - va,
 Te - rit - ve az al - ja,
 Fel - eszed - jük haj - nal - ba

2. Bár csak ez a hajnal, Sokáig tartana,
Hogy a szerelemnek, Vége ne szakanna.
3. Szerelem, szerelem, Átkozott gyötrelem,
Miért nem virágoztál, Minden fa tetején.
4. Minden fa tetején, Cidrusfa levelén,
Hogy szakajtott vóna, Minden szegény legény.
5. Már én szakajtottam, El is szalajtottam,
Utána futottam, De el nem kaphattam.
6. Ángyom süttöt rétest, Nem adott belőle,
Kivitte ja kerbe, Csárdás keszkenőbe.
7. Föltette a fára, Legények számára,
Haragszik a kertész, Hogy a kerbe' járok
8. Nem haragszok biz én, Édes gyöngyvirágom,
Még az enyim voltá, Nemzetet nyilottá,
De már, más kezibe, Feketét se nyiltá.

Ulicza Jánosné
sz. Bernáth Rozália 1906.

Gy.: Martin Gy.–Pesovár F. 1958.
Lej.: Halmos I.

Megjegyzés: a leány körtánc lassú részének a dallama.

Megjelent: Pesovár F. 1960. 24. sz. dallam és
Pesovár F. 1982. 16. sz. dallam.

Giusto ♩ = 192-200

Ej, ró-zsa, ró-zsa, pi-ros vagy,
Haj-na-li csil-lag fé - nyes vagy,
Jól tu-dod ba-bám e-nyém vagy,
Mért a-dod más-nak ma-ga - dat.

2. Nem vagyok oka semminek,
Anyám az oka mindennek,
Mért adott engem hetfőnek,
Tejfőlös hajcú legénynek.

3. Gyere be rózsám, gyere be,
Csak magam vagyok ide be.
Két cigán legén hegedül,
Csak magam járok egyedül,
„Kusti ki kormos, gyere be lucskos!”

Ulicza Jánosné
sz. Bernáth Rozália 1906.

Gy.: Martin Gy.-Pesovár F. 1958.

Megjegyzés: a leány körtánc friss részének a dallama.
Megjelent: Pesovár F. 1960. 25. sz. dallam.

♩ = cca 152

Kis ká-csa für-dik fe-ke-te tó-ba,
 Len-gyel kis-lány öl-tözz, mos-gyál,
 A-kít sze-retsz kapd be.

Ulicza Jánosné
 sz. Bernáth Rozália 1906.

Gy.: Martin Gy.-Pesovár F. 1958.

Megjegyzés: Ulicza Jánosné szerint a 32. sz. tánc
 két dallama után énekelték.

Megjelent: Pesovár F. 1960. 26. sz. dallam.

Giusto ♩ = 126

Kis ká-caa für-dik fe - ke-te tó - ba,
 Any - já-hoz ké - szül Len - gyel-or - szág-ba.
 Híz-zál, mos - gyál szép me - nyecs - ke,
 ű - lejj csol - koj a - kít sze - retsz.
 Ezt sze - re - tem ezt ked - ve - lem,
 Ez az én é - des ked - ve - sem.

Molnár Györgyné
 sz. Lengyel Julianna 1905.

Gy.: Martin Gy.-Pesovár F. 1958.

Megjelent: Pesovár F. 1960. 27. sz. dallam.

LEÁNYJÁTÉK

49

Alap

Rubato, quasi giusto

Adatközlő: Fekti Józsefné
sz. Egyed Julianna 1905.

Gy.: Pesovár F. 1958.
Lej.: Kneifel I.

LEÁNY KÖRTÁNC

50

Alap

♩ = 80

Kis ka-csa für-dik szép ke-rek tó-ba,
Any-já-hoz ké-szül, Len-gyel-or- szág-ba,
Fé-nyes a lá-bo, Tar-ka ja tol-la,

Sze-der-sze-mű szép Ma-ris-ka

for-dulj an-gyal mód- ra.

Garbacz Györgyné
sz. Vámosi Julianna 1898.

Gy.: Martin Gy.-Pesovár F. 1958.

TÁNCJELÍRÁSOK

Üvegsárdás, Garbacz Györgyné és Molnár Györgyné, Alap, 1973.

1. 26
 3/4
 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24.

A B C D
 X T P
 = kanászbot | = pedicika

3. "KANÁSZOS" - ALAP

Kanásztánc, Fekti József. Alap, 1973.

Musical score for "ÜVEGCSÁRDÁS" - ALAP. The score is written on a grand staff with five systems of staves. The first system includes a vocal line and four piano accompaniment staves. The second system has four piano accompaniment staves. The third system has four piano accompaniment staves. The fourth system has four piano accompaniment staves. The fifth system has four piano accompaniment staves. The score includes various musical notations such as notes, rests, and dynamic markings. There are also some technical annotations and symbols at the bottom of the page.

8. "ÜVEGCSÁRDÁS". - ALAP.

7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30.

6. "ÜVEGCSÁRDÁS" - ALAP / folytatás/

1. 116

14.

40.

39.

38.

37.

36.

35.

34.

33.

32.

31.

30.

29.

28.

27.

13.

"1" 116

"2" 116

8. "ÚVEGCSÁRDÁS" - ALAP /folytatás/

Páros ugrós, Fekü József, Molnár Györgyné, Alap, 1973.

♩ 120 126

y y y y | y y y y | simile...

G B

B G

G B

B G

G B

B G

29. UGRÓS - ALAP

Tempo giusto ♩ = 128

simile

1. UGROS - ALAP

2. UGROS - ALAP

30. UGROS - ALAP

30. UGROS - ALAP

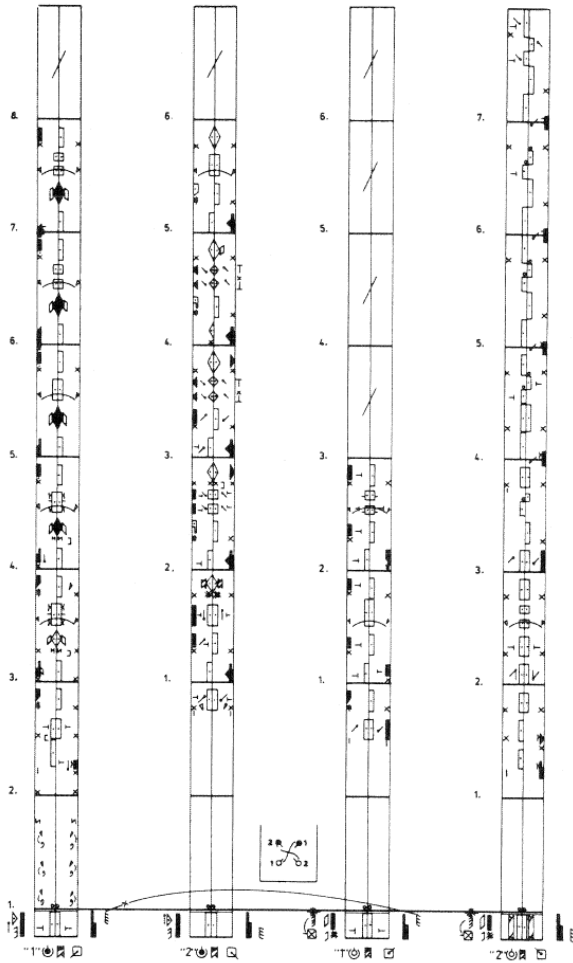
Tempo: $\text{♩} = 126$

simile...

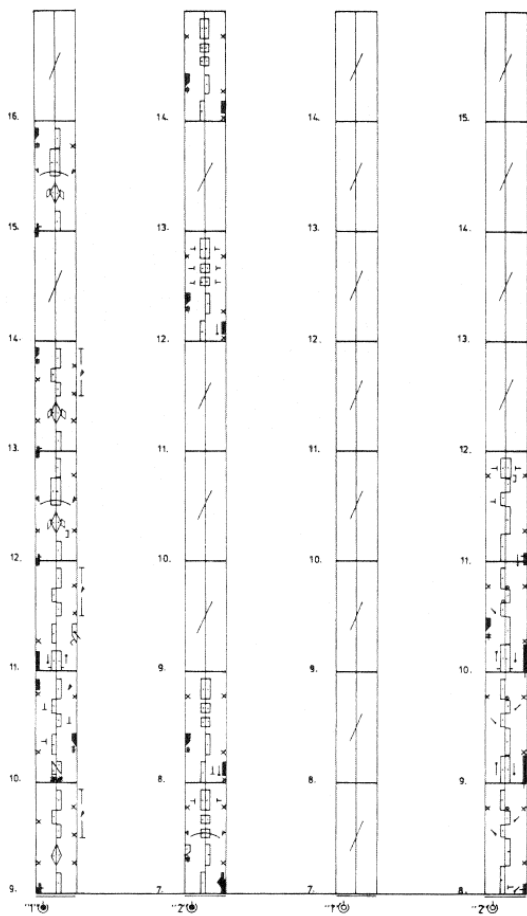
9 10 11 12 13 14 15 16

17 18 19

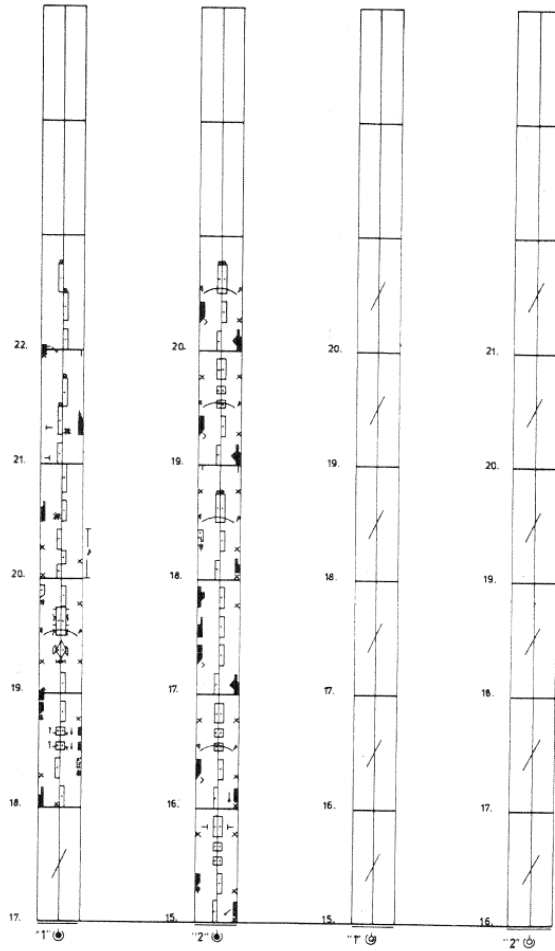
30. UGRÓS - ALAP / folytatás/

31. UGRÓS - ALAP

31. UGRÓS - ALAP /folytatás/

31. UGRÓS - ALAP /folytatás/

♩ = 128-144

J - É - va, szí - vem É - va, Most é - rik a szíva, Te-rit - ve az ál - ja, Fel - szed - jük ha! - na! - ba.

32. LEÁNYTÁNC - ALAP

E j r ó - s a c r é - s a c p é - o s v a g y, M é r - n o t t e s t i - l o g í s - n y e s v a g y, J é l i h u - d o c b o c s í m e - n y i m v a g y, M é l t o r b o l m á s - n a k m a - g a d a t.

13.

 24.

5.

 7.

5.

 7.

32. LEÁNYTÁNC - ALAP /folytatás/

♩ = 160-176

simile...

33. CSÁRDÁS - ALAP

Allegro 200

3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25.

26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33.

The image displays a musical score for a piece titled "33. CSÁRDÁS - ALAP". The score is written on a grand staff with three systems. The first system (measures 1-25) features a melodic line on the top staff, with various ornaments and dynamics. The second and third systems (measures 26-33) feature rhythmic accompaniment on the bottom two staves, with specific patterns and dynamics. The tempo is marked "Allegro" and the number "200" is present. The score is divided into measures 1-25 and 26-33. The first part is a melodic line with various ornaments and dynamics. The second and third parts are rhythmic accompaniments with specific patterns and dynamics. The tempo is marked "Allegro" and the number "200" is present.

33. CSÁRDÁS - ALAP /folytatás/

A IV. ALAPI NÉPTÁNCTALÁLKOZÓ KÉPEIBŐL...

